

בע"ה

הרב יהושע שפירא

המהפך

הפוליטיקה של מגילת אסתר

הַחֶצֶר הַחִיצוֹנָה

כנס "בכל לבבך" #3 תשע"ד יוצא לדרך!

קוראים יקרים,
קיימו וקבלו

כתוב במגילה "קיימו וקבלו היהודים" (אסתר ט, כז).

אומרים חז"ל, כי כל המעלה של פורים זה "קיימו וקבלו" -
קיימו מה שקבלו כבר.

כשבא הקב"ה ורצה לתת את התורה לעם ישראל בהר סיני, הוא כפה עליהם הר כגיגית ואמר להם - אם תקבלו מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם, כלומר קבלת התורה היתה מתוך כפיה. בפורים, היתה זו קבלת עול מלכות שמים מתוך אהבה ורצון, שהביאה עימה קיום מצוות מתוך שמחה.

את הדרך בעבודת ה', אותה סללו אבותינו בקיימם את הציווי "לך כנוס את כל היהודים", מבקשים אנחנו להמשיך. כנס "בכל לבבך" מציב במרכז, נושא אחד, מהותי, המשותף לכל יהודי ויהודי באשר הוא - עבודת ה'.

נתינת במה מרכזית לנושא, עינינה אחד הוא - להפוך את המחשבה, הדיבור והמעשה, הקשורים לעבודת ה' הפרטית והכללית, לשיח חי, פועם ונדרש בציבור מבקשי ה'.

כנס "בכל לבבך" יתקיים השנה בע"ה במרכז הירידים בתל-אביב

מקום גדול, מרווח ונגיש מאוד
עשרות שיעורים ממגוון בתי מדרש וסגנונות שונים בעבודת ה'
דגש רב על כלים מעשיים בעבודת ה'
הרצאות, סדנאות, הצגות וכיתות אמן עם מוסיקאים ויוצרים

**הכנס יתקיים בעזה"ת ביום חמישי, ה' בתמוז (3/7/14)
בע"ה יחד נעשה ונצליח.**

שריינו
את
התאריך!!

מֶלֶךְ פִּקַּח הָיָה

כהקדמה לכל דיון והעמקה במגילת אסתר, יש לשאול אם יש טעם בכלל להתבונן ולהעמיק במהלכו של המלך אחשוורוש כפי שהם מתוארים במגילה. נחלקו רבותינו אם המלך אחשוורוש היה פיקח או שוטה^א. למאן דאמר שאחשוורוש מלך שוטה היה, נראה שאין טעם לחקור ולהבין את עומק מעשיו, שהרי דרכו המשונה נבעה מכך שהיה שוטה. לדעה זו, הנס המתרחש במגילה הוא נס פשוט, משום שכאשר מלך שוטה נותן טבעת למשנה שלו ומתוך רוח שטות מצווה עליו להרוג את אחד מעמי הממלכה ולאחר מכן מהפך את דעתו, אין כאן איום רציונלי כי אין כוח אמיתי בידיו של מלך חסר שיקול דעת. במקרה מעין זה ניתן לומר "לב מלך ביד ה'"^ב וברור לכל שה' לבדו הוא המכוון את הדברים. כאשר כוח הפעולה האנושי קטן וחלש, יש מקום למהלך על-אנושי. אז מסתבר שיש מי שמנהל גם את השיגעונות. ואדרבא, יותר קל לראות זאת.

לעומת זאת, למאן דאמר שאחשוורוש הוא מלך חכם ופיקח, בעל כושר שיפוט, כוח ותוקף, אזי גזירת השמד היא מהלך טבעי וחזק שמתרחש במציאות, ההסתר הוא גדול יותר, וממילא גם הנס. במקרה זה מתגלה באופן מפתיע, במובן עמוק ונסתר, שגם בתוך המהלכים הטבעיים והרציונליים "לב מלך ביד ה'". ברצוננו לעסוק במהלכי המגילה מתוך נקודת מבט זו - למאן דאמר שאחשוורוש פיקח היה. נתבונן כאן בפיקחותו הרבה, בתבונתו ובחכמתו שבאמצעותן שמר על ממלכתו, וכיצד התגלגלו ענייני שלטונו.

וַיְהִי בַיָּמֵי אַחֲשֵׁרוּשׁ

וַיְהִי בַיָּמֵי אַחֲשֵׁרוּשׁ הוּא אַחֲשֵׁרוּשׁ הַמֶּלֶךְ מֵהַדּוּ וְעַד כּוֹשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמָאָה מְדִינָה. שמו של אחשוורוש מופיע כאן פעמיים יחידות בכל המגילה ללא כינוי "המלך". על כך מלמדים חז"ל שאחשוורוש לא היה מזרע המלוכה אלא הדיוט ששימש כשומר הסוסים של המלך דריווש הראשון^ג. רק לאחר מכן הוא נעשה מלך על מאה עשרים ושבע מדינות, מהודו ועד כוש. זו הסיבה שהמגילה מציינת "ויהי בימי אחשוורוש" - "אחשוורוש" דווקא, ולא "המלך", שהיה הדיוט ועלה לגדולה.

על מנת להגיע מסייסות למלכות שכזו, דרושה יכולת של כוכב, של מטאור, לכן קשה לומר על אחשוורוש שהיה שוטה. מלך מעין זה שעולה לגדולה, כל מה שמטריד אותו הוא כיצד לשמור על כיסא מלכותו. בכל ממלכה יש מי שמעוניין להפיל את המלך ולהחליפו, לכן על המלך לשמור על שלטונו ביד ברזל. הדבר נכון לגבי כל מלך, ובייחוד לגבי המלך אחשוורוש שלא בא ממשפחת

א מגילה יב ע"א

בדברינו שזורים הסברים ברמות שונות של הכרח. חלקם נראים בעינינו קרובים מאוד לפשט גם אם הם כוללים חידוש המבט, וחלקם מופלגים יותר ונאמרים על דרך האפשר או הדרש. חלק קטן נאמר לעיתים גם בנימה מבודחת מטעמים מובנים... כמו כן, אם ימצא הקורא סתירות לדברינו מדברי רבותינו אין בכך קושיא כמו שאומר רש"י בתחילת פרשת וארא, שדברי תורה "כפטיש יפוצץ סלע" יוצאים לכאן ולכאן. בדרך כלל גם נוכל להסביר שדברי רבותינו הם כמאן דאמר מלך שוטה היה ואילו דברינו כמאן דאמר מלך פיקח היה. על כן יבחר הבוחר מה ליטול ומה לדחות, מה להחשיב כפשט מה כאפשרי, וכמובן גם מה שאינו נראה בעיניו כלל.

ב משלי כא א

ג מגילה יב ע"ב

המלוכה. לאור זאת יש להסביר שכל מהלכיו של המלך אחשוורוש הם ביטוי לרצונו לשרוד כמלך ולבסס את מלכותו.

בַּיָּמִים הָהֵם כָּשְׁבֶת הַמֶּלֶךְ אַחֲשֻׁרוֹשׁ עַל כֶּסֶף מַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר בְּשׁוֹשֵׁן הַבִּירָה בְּשָׁנַת שְׁלוֹשׁ לְמַלְכוֹ עָשָׂה מִשְׁתָּה לְכָל שָׂרָיו וְעַבְדָּיו חֵיל פָּרֶס וּמְדֵי הַפְּרָתָמִים וְשָׂר הַמְּדִינֹת לְפָנָיו. עיר מלכותו של אחשוורוש, שושן הבירה, היא עיר בירה חדשה. זוהי עיר שככל הנראה נעשתה בירה על ידי אחשוורוש בתחילת מלכותו, כחלק מהבעת הבוז למלכות שקדמה לו וכסימן למלכותו החדשה. הגמרא אומרת שעיר זו לא הייתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, וגם אם הייתה מוקפת חומה, ודאי שלא הייתה עיר בירה. בשנת שלוש למלכו, לאחר שהושלמה מלאכת ביסוס המלוכה, עשה אחשוורוש משתה גדול. אחשוורוש עושה זאת בשנה השלישית למלכותו ולא בשנה הראשונה משום שהיה עליו לבנות את הארמונות ואת משרדי הממשלה, את מרתפי העינויים למורדים במלך ואת כל צרכי הממלכה; וכן את חומת העיר, על מנת שתהא מוקפת חומה לצורך פורים המתקרב.... רק לאחר שלוש שנים של ביסוס מלכותו, התפנה להכריז עליה בצורה רשמית ומפוארת בפני כל אנשי המדינה.

המשתאות שערך המלך אחשוורוש הם דבר תמוה ביותר שלא נעשה לפני אחשוורוש ואף לא אחריו. מאה ושמונים ימים של משתה, הוללות ושכרות לכל שריו ועבדיו שבהם מציג המלך את עושר כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו, אינם דבר של מה בכך. ועוד, לאחר מאה ושמונים יום של משתה ערך המלך משתה נוסף לכל תושבי שושן הבירה למשך שבעת ימים. מפליא ביותר שהמשתאות הללו אינם מתקיימים בשטח ציבורי ברחבי הממלכה אלא דווקא בתוך ארמון המלך- בחצר גינת ביתן המלך. יש כאן שלוש מדרגות: חצר, גינה, ולפנים מזה- ביתן, וכל העם נמצאים במבוא של ארמון המלך ומקבלים תנאים של מלכים- **חֹר כְּרֶפֶס וּתְכֵלֶת אַחַז בְּחֻבְלֵי בּוּץ וְאַרְגָּמָן עַל גְּלִילֵי כֶסֶף וְעַמּוּדֵי שֵׁשׁ מִטּוֹת זָהָב וְכֶסֶף עַל רִצְפַת בְּהֵט וְשֵׁשׁ וְדָר וְסַחְרָת.** כמה מיטות זהב צריך המלך לספק לכל פשוטי העם! ועוד- כל העם מורשה להשתמש באוצרות המלך- **וְהַשְׁקוֹת בְּכָלֵי זָהָב וְכֻלִּים מְכֻלִּים שׁוֹנִים.** כולם, מגדול ועד קטן, מקבלים את היין המשובח ביותר ללא הגבלה- **וַיֵּין מַלְכוּת רַב כִּיד הַמֶּלֶךְ וְהַשְׁתִּיָּה כָּדַת אֵין אֲנִס.** כמה יין צריך המלך לספק לכל אנשי העיר במשך שבעה ימים! אין להעלות על הדעת מציאות שכזו!

מה פשר הדבר הזה? מדוע עורך המלך משתאות פאר לכל תושבי הממלכה בארמונו? אם מדובר במלך שוטה- ניחא, אך אם מדובר במלך חכם, כפי דברינו, קשה להבין זאת. ברצוננו להצביע על התנהלות זו כמלמדת על קו הפעולה ששוזר את כל מעשי המלך. הוא, וכל הסובבים אותו. יש להסביר שהמלך אחשוורוש מבסס את תוקף מלכותו באמצעות המשתאות הרבים הללו. הוא מעוניין להסביר לכל בני הממלכה מדוע אין משתלם למרוד בו או להתנקש בחייו, ולצורך כך משתמש בשיטות שיווק ופרסום מתקדמות. כחלק משיווק מלכותו הוא מעלה על נס את נקודת התורפה שלו ומציגה כמעלתו הגדולה ביותר. הוא מציג את החיסרון כיתרון - "הכי טוב הכי יקר", ובכך מונע מראש את כל הקושיות. נקודת התורפה של אחשוורוש היא שבעצם הוא כלל אינו ראוי למלוך שהרי הוא אינו בן של מלך אלא סייס. אולם כאמור, אחשוורוש משתמש דווקא בעובדה זו ועושה ממנה אידיאולוגיה על מנת לבסס את מלכותו. לפי תפיסתו החדשה של אחשוורוש, כל אחד יכול להיות מלך, גם מי שהיה סייס בארוות המלך, ובתנאי שיימצא מוכשר לכך. לשיטתו, גם הפרולטריון יכול להיות בראש ואין כל עדיפות לבעל "דם כחול", לבעל מעמד ולמי שהוא משושלת המלוכה הקודמת. המלכות אינה ליחידים בלבד אלא כל אחד שיכול לנהל מדינה ולהילחם כראוי יכול לשמש כמלך. באמצעות המשתאות מעביר אחשוורוש מסר פוליטי לכל בני הממלכה בשאלה מיהו הראוי למלוכה.

אחשוורוש מזמין את כל העם לתוך ארמונו, לשתות ולהשתכר, להיות בעצמם מלכים, ולו לזמן מוגבל, ולהרגיש על בשרם את כתר המלוכה. **כִּי כֵן יִסַּד הַמֶּלֶךְ עַל כָּל רֵב בֵּיתוֹ לַעֲשׂוֹת כְּרָצוֹן אִישׁ וְאִישׁ.** כולם מוזמנים לבית המלך לראות מקרוב מהי המלוכה- משתאות, שכרות, שחיתות, על מנת להבין שגם הם יכולים להיות מוכשרים לכך. אחשוורוש הוא מלך "עממי" שיורד אל העם ונותן להם תחושה שהוא "משלהם" על מנת שיאהבו אותו, יבטחו בו ולא ירצו להדיחו. במקום להרחיק את העם מן הארמון הוא עושה בדיוק להפך: הוא מקרב את המון העם, מכניסם פנימה, ונותן להם לחוש מקרוב את המלוכה. כל זה הוא הפתיח לכל מה שעתיד להתגלגל במהלך המגילה.

גַּם וְשֵׁתִי הַמֶּלֶכָה

גַּם וְשֵׁתִי הַמֶּלֶכָה עֲשָׂתָה מִשְׁתָּה נָשִׁים בֵּית הַמְּלָכוֹת אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ אַחְשֻׁרוֹשׁ. תארו לכם! שותים ומשתכרים במשך מאה ושמונים יום ועוד שבעה ימים נוספים, אבל הכול בצניעות מוחלטת. נפרד לגמרי. מה קורה פה? ושתי הייתה חרדית??? אחשוורוש וכל העם היו נזירים ופרושים??? כנראה שיש לכך סיבה אחרת. במשתה אחשוורוש היו נשים רבות, כמובן. אבל לא כולן. לצד משתאותיו של המלך אחשוורוש, גם ושתי המלכה עורכת משתה אלטרנטיבי. לפי דברי חז"ל ושתי היא בתו של בלשאצר⁷. נסיכה אמיתית. לפי המקובל בכל בתי המלוכה, היא זו שראויה למלוך. לכן היא מקיימת משתה נשים אקסקלוסיבי בבית המלוכה פנימה. לעומתה, אחשוורוש הוא הדיוט שמולך ואינו שייך לזרע המלוכה. לכן הוא עורך משתה לכל העם על מנת לבסס את מלכותו כהדיוט. הפער שבין אחשוורוש לוושתי שהתגלע במשתאות, הוא ביטוי למחלוקת עקרונית ושורשית הקיימת ביניהם שנפצרת לכדי תהום עמוקה, עד שבסופו של דבר המלך מוציא את המלכה מארמונו.

כינויה הסתמי של ושתי במגילה הוא "המלכה ושתי", אך כאשר היא נקראת על ידי אחשוורוש, שמה הפרטי "ושתי" קודם לתואר "המלכה". יש להסביר זאת על פי הפער האידיאולוגי שבין השניים. לפי אחשוורוש, ושתי היא קודם כול אזורחית, אך גם מוכשרת ויפת תואר ומשום כך היא מלכה. לעומת זאת, לפי תפיסת שושלת המלוכה, ושתי היא קודם כול מלכה מזרע מלכים, ומשום כך ראויה למלוך. שבעה ימים חוגג אחשוורוש בארמונו וושתי חוגגת בארמונה. כל אחד מהם בנפרד. לאחר שבעה ימים של משתה, כאשר כולם שתויים ומתגוללים, אחשוורוש קורא לוושתי לבוא אליו: **בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כָּטוֹב לֵב הַמֶּלֶךְ בֵּינָן אָמַר לְמַהוֹמָן בְּזָתָא חֲרַבּוֹנָא בְּגָתָא וְאַבְגָּתָא זָתַר וְכָרְכַס שְׁבַעַת הַסְּרִיסִים הַמְּשָׁרְתִים אֶת פְּנֵי הַמֶּלֶךְ אַחְשֻׁרוֹשׁ לְהַבִּיא אֶת וְשֵׁתִי הַמֶּלֶכָה לְפָנָי הַמֶּלֶךְ בְּכֶתֶר מְלָכוֹת לְהַרְאוֹת הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים אֶת יָפָהּ כִּי טוֹבַת מְרָאָה הִיא.** המלך אינו בא לקראת מלכתו אלא שולח שליחים לזמן אותה אליו- **לְהַבִּיא אֶת וְשֵׁתִי הַמֶּלֶכָה לְפָנָי הַמֶּלֶךְ בְּכֶתֶר מְלָכוֹת.** על כך מוסיפים חז"ל ודורשים "כתר מלכות" - כתר מלכות בלבד!

לכאורה מעשיו של אחשוורוש תמוהים, אך אם נסביר זאת כהמשך לתפיסה שמניעה אותו, יש למהלך זה הסבר פשוט. אחשוורוש מעוניין להראות לכל תושבי ממלכתו שהמלכה מזרע המלוכה אינה מלאך משמים ואינה באמת מורמת מעם. אין לה מעלה עליונה או "דם כחול" אלא היא בשר ודם כמו כל אחד ואחד מבני הממלכה. בדרך זו מחזק אחשוורוש את עמדתו שמי שראוי למלוכה אינו צריך להיות מזרע המלוכה אלא בעל יכולת שלטון, כמוהו, שמולך על מאה עשרים ושבע מדינות. אחשוורוש שנותן לבני ממלכתו להיכנס פנימה לתוך ארמונו ולהרגיש מקרוב מהי מלוכה, רוצה

⁷ ד אסתר רבה א; ילקוט שמעוני אסתר א תתרמט.

להביא בפני כולם את היקר מכול בארמון, את ושתי המלכה. אחשוורוש מעוניין לכפות גם עליה עממיות, להזילה בפני כולם, להראות את יופייה ולכבוש את המלכה עמו בבית. ושתי היא בעצם האויב הגדול למהפכתו של אחשוורוש. היא מחזיקה באידיאולוגיה הפוכה ממנו ומאיימת עליו לנשלו ממעמדו. לכן הוא מצפה לרגע שיוכל להפוך את הקערה על פיה ולחסלה. בתוך בית המלוכה מתנהלת מלחמה קרה. מדוע עד עכשיו ושתי משחקת את המשחק ואינה קופצת אל תוך האש? מדוע עד עכשיו היא עושה כדברי אחשוורוש ואינה מפרה את פקודתו? למרבה הפלא יש לה אינטרס משותף עם אחשוורוש. אמנם המניעים של שניהם מנוגדים, אך המסקנה זהה. המניע של אחשוורוש להחזיק את ושתי הוא למען יראו את תוקף מלכותו, כיצד הוא שולט גם על בנותיו של המלך הקודם. אחשוורוש משתמש בושתי כדי להביע את כל יכולתו, ועם זאת הוא ממתין לרגע הנכון שבו יוכל לחסל חיסול סופי את שושלת המלוכה באופן שירומם את מעמדו ובכך לבסס את שלטונו ביד רמה. לעומת אחשוורוש, ושתי המלכה מעוניינת להחזיר את השלטון לבית אביה. היא התחתנה עם אחשוורוש מלכתחילה כיוון שידעה שבארמון המלך יש לה סיכוי לשרוד ומשם תוכל לנהל את העניינים, עד שתוכל בהדרגה להחזיר את המלכות הקודמת. היא מחכה לטעות הראשונה של המלך אחשוורוש כדי לפעול כנגדו ולהשיב אליה את הכבוד האבוד של שושלת המלוכה, שהרי לדידה, רק היא הראויה לשלטון.

ביום השביעי של המשתה השני מגיע הרגע הגורלי. אחשוורוש עורך תרגיל פוליטי נגד ושתי ומתוך שכרות, כביכול, מזמן אותה אליו. הוא רוצה ללכת עם האידיאולוגיה שלו עד הסוף ולומר שהמלכה שייכת לכולם. ושתי, בתגובה מודעת ומכוונת, חוצה את הגבול ומסרבת לדבר המלך. **וְתַמְאֵן הַמֶּלֶכָה וְשִׁתִּי לְבֹא בְּדַבַּר הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בִּיד הַסְּרִיסִים.** בתחילה ושתי ממאנת כ"מלכה" ולאחר מכן כ"ושתי". עיקר התנגדותה הוא לאופן שבו המלך קורא לה- באמצעות סריסים ובדרך שאינה ישירה. לדעתה, אין זה ראוי למלכה כמוה, ומשום כך היא מסרבת. המלך מנצל את הרגע הזה ובתגובה ספונטנית, לכאורה, הוא קוצף על האופן שבו היא מתייחסת לסריסיו. **וַיִּקְצַף הַמֶּלֶךְ מְאֹד וְחָמְתוּ בְּעַרְהָ בּוֹ.** כפי שיתחדד, מדרך פעולתו של המלך בהמשך, הכעס והחמה המבהילים הללו שקולים לחלוטין ומבוימים מראש, כחלק מהמהלך של אחשוורוש לחסל את ושתי שהפרה את פקודתו.

וּמְלִכּוּתָהּ יִתֵּן הַמֶּלֶךְ לְרַעוּתָהּ הַטּוֹבָה מִמֶּנָּה

אחשוורוש מתלבט מה לעשות במצב שנוצר. הרי לפי החוק של ממלכת פרס ומדי, מי שהמלך אינו מושיט לו את שרביט הזהב - אחת דתו להמית, ואילו כאן ושתי לא ניגשה אל המלך בלא רשות, אלא זלזלה במלך בשעת המשתה ולעיני כל העולם כולו. לכאורה זהו מעשה שקל מאוד להעניש עליו. כל אחד מבין מה דינה של מורדת במלכות. כולם חוץ מאחד: אחשוורוש מתלבט מאוד. הוא נבוך ואינו יודע באיזו דרך לנקוט ומתייעץ עם חכמיו, "יודעי העיתים". אלו האסטרטגים, המבינים את רוח התקופה, הדור החדש והאידיאולוגיה החדשה: **וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְחַכְמָיִם יְדְעֵי הָעֵתִים כִּי כֵן דָּבַר הַמֶּלֶךְ לְפָנָי כָּל יְדְעֵי דַת וְדִין. וְהִקְרַב אֵלָיו כְּרִשְׁנָא שְׁתֵּר אֲדַמְתָּא תְּרִישִׁשׁ מְרִס מְרִסְנָא מְמוּכָן שְׁבַעַת שְׁרֵי פְרִס וּמְדֵי רְאִי פְנֵי הַמֶּלֶךְ הַיִּשְׁבִּים רֵאשְׁנָה בְּמַלְכוּת כְּדַת מַה לַעֲשׂוֹת בְּמַלְכָה וְשִׁתִּי עַל אֲשֶׁר לֹא עָשְׂתָה אֵת מֵאֲמַר הַמֶּלֶךְ אֲחִשְׁוֹרוּשׁ בִּיד הַסְּרִיסִים. וַיֹּאמֶר מְמוּכָן לְפָנָי הַמֶּלֶךְ וְהַשְּׂרִים לֹא עַל הַמֶּלֶךְ לְבַדּוֹ עֹוֹתָהּ וְשִׁתִּי הַמַּלְכָה כִּי עַל כָּל הַשְּׂרִים וְעַל כָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר בְּכָל מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחִשְׁוֹרוּשׁ כִּי יֵצֵא דָבַר הַמַּלְכָה עַל כָּל הַנְּשִׂים לְהַבְזוֹת בְּעַלְיָהּ בְּעִינֵיהֶן בְּאֲמָרָם הַמֶּלֶךְ אֲחִשְׁוֹרוּשׁ אָמַר לְהַבִּיא אֵת וְשִׁתִּי הַמַּלְכָה לְפָנָיו וְלֹא בָאָה.**

והיום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי אשר שמעו את דבר המלכה לכל שרי המלך וכדי בדיון וקצף. ממוכן, שלפי חז"ל הוא המן, נואם נואם מדהים! אם אחשוורוש הוא "שוטה", ממוכן הוא "מלך השוטים". לדבריו, ושתי אינה אשמה במרידה במלכות ולא עשתה עוול אישי כנגד אחשוורוש בלבד. מעשה ושתי הוא זרע קטן של פמיניזם שהולך ומתפתח וצריך למגר אותו בעודו באיבו. יש כאן סכנה לביזוי כל הגברים על ידי נשותיהם שצריך לעקרה מן השורש.

ממוכן מאבחן את הבעיה ואף מציע פתרון: **אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו ויכתב בדתי פרס ומדי ולא יעבור אשר לא תבוא ושתי לפני המלך אחשוורוש ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה ונשמע פתגם המלך אשר יעשה בכל מלכותו כי רבה היא וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן למגדול ועד קטן.** ממוכן מציע להוציא את ושתי מחוץ לארמון. להרוג אותה? הס מלהזכיר! אף אחד כלל לא חשב להרוג את ושתי. בכל המגילה לא נאמר שהרגו אותה אלא היא חיה וקיימת עד סוף המגילה, ואולי עד עצם היום הזה... המריית פיו של המלך אינה סיבה מספיק טובה להרג, והפתרון שמציע ממוכן מתאים יותר - ייאסר על ושתי לבוא לפני המלך ומלכותה תילקח ממנה.

עצתו של ממוכן מתקבלת על דעתו של המלך והוא נותן לה תוקף גדול ב"חוק ושתי": **וייטב הדבר בעיני המלך והשרים יעש המלך כדבר ממוכן וישלח ספרים אל כל מדינות המלך אל מדינה ומדינה ככתבה ואל עם ועם כלשונו להיות כל איש שרר בביתו ומדבר כלשון עמו.** האם צריך את המלך אחשוורוש בשביל לחדש שכל איש יהיה שורר בביתו? לכאורה אחשוורוש יכול היה להרוג את ושתי מזמן, עם טעם או בלי טעם. אך בעצם יש כאן סיפור אחר לגמרי. אחשוורוש היה צריך את ושתי לצידו על מנת לבסס את מלכותו על גבי הדם הכחול שלה. הוא אינו יכול, ובעיקר אינו רוצה, להרוג אותה סתם. בנוסף, ושתי אינה הבעיה של אחשוורוש אלא סימפטום לבעיה חמורה הרבה יותר. ב"חוק ושתי" שמחוקק אחשוורוש, אין מדובר על נשות הממלכה כולה אלא רק על נשות האצולה - "שרות פרס ומדי", בעלות הדם הכחול, השייכות לבית המלכות הקודם. הן הנשים המשתתפות במשתה הנשים של ושתי ואינן נשות המון העם. הן הנשים שנותנות משנה תוקף לכל מלכותו החדשה של אחשוורוש ולכל שריו. כפי שאחשוורוש צריך את ושתי על מנת לבסס את מלכותו, כך כל שריו צריכים את נשות בית המלוכה הקודם על מנת לבסס את מעמדם החדש. כל שר או בעל משרה מלכותית לקח לעצמו את אשת השר הקודם ובכך נתן תוקף למעמדו, כדברי הפתגם הידוע - "מאחורי כל שר מצליח עומדת אישה מבית המלוכה הישן"... כל שלטונו החדש של אחשוורוש בנוי ומתנהל על בסיס נשות הממלכה הקודמת. אם כן, ושתי אינה הבעיה היחידה במלכות אחשוורוש אלא היא רק דוגמה לכל נשות השרים והפרתמים שבממלכת אחשוורוש. זוהי בעיה גדולה משום ששורש המרי נמצא בכל בית של רשויות השלטון במדינה. בכל בית יש אישה מודחת וממורמרת שמעוניינת להשיב את בעלה הקודם על כנו, להחזיר עטרה ליושנה ואת המלכות הקודמת למקומה. זהו אינטרס של כל הנשים בכל הבתים החשובים שבמדינה - להחזיר את יקיריהן למלוכה. המתח שבא לידי קרע בין ושתי לאחשוורוש מצוי כעת בכל בית חשוב במדינה. ושתי בסירובה למלך מסמנת לכל הנשים, מקטנה ועד גדולה, שהגיע הזמן למרוד. ברצונה להוכיח לכולם שאחשוורוש נכשל, ושיכור כמוהו אינו יכול עוד לנהל מדינה.

ממוכן הוא האידיאולוג של המהפכה. הוא "יודע עיתים", מבין את הסדר העולמי החדש ויודע לייעץ לאחשוורוש מה לעשות עם ושתי. הוא מבין שמצד אחד אסור להרוג את ושתי כי זה יעורר מרד ומצד שני צריך לתת מענה למעשיה ולהגיב בחריפות כדי לא להראות חולשה. לכן הוא מציע, שמפני

שוויתי מסרבת להיות מלכה "עממית", יש להוציאה מבית המלכות. ההצעה "להיות כל איש שורר בביתו" משמעותה, שכל אחד מאנשי המלוכה החדשים ינהל את המדיניות על פי הזמנים המודרניים הדמוקרטיים. "ומדבר כלשון עמו" כלומר, שכל אחד צריך להיות "עממי", "אחד מהחבר'ה". כך ייווצר מצב שלכל אישה יהיה אינטרס גדול להיות עממית כי אם לא כן, היא תפסיד את מעמדה הנוכחי. **וּמְלִכּוֹתָהּ יִתֵּן הַמֶּלֶךְ לְרַעוּתָהּ הַטּוֹבָה מִמֶּנָּה** - למי שאין לה דם כחול אך היא מוכשרת. יש כאן הערכה מפוכחת שבצעד כזה יתמוסס הרצון למרוד ואף ייווצר חיץ עמוק בין ושתי לגייסות הנשים שעומדות מאחוריה. ההצעה הזו סוגרת את המעגל של המלכות שטמן המלך למלכה. ב"רוב פתיחותו" הוא אפשר לה לקיים משתה אלטרנטיבי, ובכך קנה את לב הציבור פעם נוספת, לאחר שהכניסם לארמונו. בשכרותו המדומה הוא מזמין את ושתי להיות עממית כמוהו, אך כאן טמון העוקץ. הוא קורא לה באופן משפיל שאם תסכים לו- תפסיד את מעמדה, ואם תסרב- תמרוד ב"חבר'מניות" האהובה על הקהל. לבסוף, במקום להרוג את ושתי ולעורר תסיסה, הוא מציע לכל נשות הדור הקודם שותפות בעידן החדש. בכך הוא מנתק את המנהיגה מן האופוזיציה באופן שעוקר את כל המוטיבציה למרוד.

אֲחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּשְׁךָ חֶמֶת הַמֶּלֶךְ אַחֲשׂוּרוֹשׁ זָכַר אֶת וְשָׁתִי וְאֶת אֲשֶׁר עָשָׂתָה וְאֶת אֲשֶׁר נִגְזַר עָלָיָהּ. עַל וְשָׁתִי נִגְזַר שֶׁלֹּא לִבּוֹא עוֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וְכַעַת הוּא צָרִיךְ מַלְכָּה אַחֲרָתָה. לְאַחַר שֶׁמִּמּוֹכָן הַסְּבִיר אֶת עוֹמֵק הַמַּהֲפָכָה, וְלֵאחֲרַי מִסַּע הַסְּבִירָה מִמּוֹשָׁךְ שֶׁל שִׁיעוּרִים וְקוֹנְטְרָסִים שֶׁהוֹפְצוּ בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת, וַיִּשְׁלַח סָפְרִים אֶל כָּל מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אֶל מְדִינָה וּמְדִינָה כְּכַתְּבָהּ וְאֶל עַם וְעַם כְּלִשׁוֹנוֹ לֵהִיֹּת כָּל אִישׁ שָׂרָר בְּבֵיתוֹ וּמְדַבֵּר כְּלִשׁוֹן עַמוּ, כַּעַת כּוֹלֵם מִבֵּינֵים אֶת עוֹמֵק הַמַּהֲלָךְ, עַד כַּדִּי שֶׁאִפִּילוֹ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ מוֹכְשִׁים לִיַּעֲץ לְמַלְךְ: וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׂרָתָיו: יִבְקָשׁוּ לְמַלְךְ נַעֲרוֹת בְּתוֹלוֹת טוֹבוֹת מְרָאָה וַיִּפְקֵד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים בְּכָל מְדִינֹת מְלִכּוֹתָו וַיִּקְבְּצוּ אֶת כָּל נַעֲרָה בְּתוֹלָה טוֹבָה מְרָאָה אֶל שׁוֹשָׁן הַבִּירָה אֶל בֵּית הַנָּשִׁים אֶל יַד הַגָּאָרְסִים הַמֶּלֶךְ שֶׁמֵר הַנָּשִׁים וְנִתְּנוֹן תְּמַרְקִיָּהוּ וְהַנַּעֲרָה אֲשֶׁר תִּיטֵב בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ תִּמְלָךְ תַּחַת וְשָׁתִי.

הדרך שבה המלך אחשוורוש מחפש את מלכתו, אינה מתאימה לדרך התנהלות של כל שושלות המלוכה, אלא למלכותו ה"דמוקרטית" שמשתפת את כל תושבי הממלכה בלא קשר למוצאם. זהו מלך ליברל שנוהג ב"לארג'יות". הוא אינו כופה דבר אלא משתף את העם במהלכיו. גם כמות התמרוקים העצומה ששימשה את הנשים, לקחה חלק משמעותי במסע ההסברה של אחשוורוש תחת הסיסמה "כל אחת מלכה" (בתנאי שהיא יפה, כמובן...)

אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוֹשָׁן הַבִּירָה

עד לשלב זה הוצגה במגילה תשתית המהפכה של המלך אחשוורוש. מרגע זה ואילך מתחילים העניינים להסתבר, כאשר דמותו של מרדכי מופיעה במגילה והוא שם את הקלפים על השולחן. **אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוֹשָׁן הַבִּירָה וְשֵׁמוֹ מְרֻדְכִי בֶן יְאִיר בֶּן שִׁמְעִי בֶן קִישׁ אִישׁ יְמִינִי. אֲשֶׁר הִגְלָה מִירוּשָׁלַיִם עִם הַגְּלָה אֲשֶׁר הִגְלָתָהּ עִם יְכִינִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲשֶׁר הִגְלָה נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל.** המגילה מציגה את מרדכי כטיפוס מעניין ומרתק שידוע "לקרוא את הדור" ומתאים לרוח התקופה. הוא מיוחס דווקא למלכות, למלך שאול "בן קיש איש ימיני". עוד נאמר על מרדכי שהוגלה עם הגולה אשר הוגלתה עם יכניה מלך יהודה, גלות החרש והמסגר, של החשובים מבית המלוכה. גם כינויו "איש יהודי" שמקשרו לממלכת יהודה הוא ייחוס של כבוד. יהודה היא אחת המלכויות הקדומות והחשובות. זוהי ממלכה אדירה ומרכזית במשך מאות בשנים הממוקמת בצומת המרכזית של הפוליטיקה העולמית. ממלכות רבות ניסו להילחם בה ולא הצליחו מלבד נבוכדנצר מלך בבל שלאחר מצור ממושך הצליח

להביא לקריסתה.

המגילה מדגישה שמרדכי שייך לדם הכחול של המלוכה תוצרת ישראל. מאידך גיסא, שמו "מרדכי" הוא שם פרסי כמו "אוויל מרודך". הוא אינו שייך רק לשושלת מלוכה אלא הוא "יודע עיתים", "מודרני" ויודע את העת החדשה. לכן הוא משנה את שמו ברוח התקופה. ולא רק הוא. גם הנערה שהוא אומן היא בעלת שם פרסי- **וְיְהִי אִמֵּן אֶת הַדְּסָה הַיָּא אֶסְתֵּר בַּת דָּדוּ כִּי אֵין לָהּ אָב וְאִם וְהַנְּעָרָה יַפֵּת תֵּאָר וְטוֹבַת מְרָאָה וּבְמוֹת אָבִיהָ וְאִמָּהּ לִקְחָה מְרִדְכִי לֹו לְבַת.** על ישראל במצרים אומרים חז"ל שהיו "מצוינים שם", היינו, שלא שינו את שמם, ואילו כאן מרדכי משנה את שמו ואת שם אסתר בלי שאף אחד יכפה אותו לכך. דבר זה מעורר פליאה שהרי מרדכי מוצג כאדם עקשן העומד על עקרונותיו- "לא יכרע ולא ישתחוה" על אף שהוא מסכן בכך את כל היהודים ואת יהדות העולם כולו. ועוד שלכאורה מותר לו להשתחוות להמן כמו אסתר לאחשוורוש. אולם למרבה הפלא הוא משנה את שמו.

מדוע? מה האינטרס שלו? שינוי השמות אינו מקרי אלא מדיניות עקבית. מרדכי שייך לאנשי בית המלוכה היהודי שיש להם יד ורגל בשלטון ובניהול מדינה. הם מבינים את מערכת השלטון הנוכחית ומבקשים להתערות בממלכה הפרסית, כפי ש"התך הוא דניאל" לפי דברי חז"ל. אך מה הסיבה להפוך הדסה לאסתר? להפוך יהודי משושלת המלוכה לאזרח פרסי מעורה בשפת שושן? בראשו של מרדכי יש דבר אחד בלבד: בית המקדש. מרדכי מאמין באמת ובתמים בדברי הנבואה שגלות של שבעים שנה עומדת להסתיים והגאולה קרובה, אבל סבור שעליו להיות שותף לה, משום שהיא צריכה לבוא על ידו ומתוכנו. מרדכי חושב שהדרך הטובה ביותר להיות שותף בבניית המקדש היא באמצעות מלכותו של אחשוורוש. ניהול המדיניות החדשה של אחשוורוש היא דרך מצוינת לאינטרסים של מרדכי. לכן הוא משתדל להשתלב במרחב הפרסי החדש ולחזק את שייכותו להמון העם, על מנת להגיע רחוק בבית המלוכה ולהשיג את מטרתו. מרדכי מבין שהוא צריך שיהיו לו מהלכים בממלכת אחשוורוש ועליו להשתלב כשר, יועץ או כבעל תפקיד אחר. לשם כך, יחד עם מנהיגים נוספים כמו דניאל, הוא עוקר את מקומו לשושן הבירה, מוקד הממלכה החדשה, אף על פי שהוא הוגלה לבבל. כך אף ניתן להסביר את התנהגותו של מרדכי כאשר הוא שולח את אסתר לבית המלוכה ובניגוד למצופה, אינו מורה לה למסור את נפשה.

וּתְלַקַּח אֶסְתֵּר אֶל בֵּית הַמֶּלֶךְ

וְיְהִי בְהִשְׁמַע דְּבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ וּבְהַקְבִּץ נְעוּת רַבּוֹת אֶל שׁוֹשַׁן הַבֵּיּרָה אֶל יַד הַגִּי וּתְלַקַּח אֶסְתֵּר אֶל בֵּית הַמֶּלֶךְ אֶל יַד הַגִּי שְׁמֵר הַנָּשִׁים. כאשר באים סריסי המלך לקחת את אסתר, היא הולכת עמם כמצויאות מובנת מאליה. לעומת נס חנוכה שנעשה על ידי יהודית בת חשמונאי, שמסרה נפשה על כך שבנות ישראל היו נבעלות להגמון תחילה, ובכך הביאה תשועה לעם ישראל, כאשר אסתר נלקחת לבית אחשוורוש היא אינה מתנגדת ואף אינה מוסרת נפשה. אכן הפסוק אומר "ותילקח" ופירשו רבותינו שכפו עליה את הדבר, אך היא לא מסרה את נפשה, ויתר על כן, על פי הפשט, היא, ואולי בעיקר מרדכי, אף רצו בכך, או על כל פנים לא התנגדו נחרצות. צא וחשוב, לנערה כעורה אין דרך קלה להיות יפה עד כדי שיבחרו בה הפקידים. לעומת זאת, אין קושי לנערה יפה להזניח את עצמה, לכער עצמה בידיה, ואם יש צורך אף לשרוט עמוקות את לחייה. נערה שנהגה כך, לא הייתה מועמדת כלל להילקח לבית המלך. ממילא, אין כאן גזירה, מפני שמחסום היופי פוטר מאליו את מי שאינה

ה מגילה טו ע"א

מעוניינת. אף על פי כן, אסתר "נלקחה", מפני שללכת מרצונה בוודאי אינה רוצה, ואולי אף אסורה, כאשר ההצלה שתבוא על ידה אינה נראית לעין. אולם למנוע בידיים את השפעתה בבית המלך, את זאת לא הייתה חייבת לעשות. לכן נראה לומר שמרדכי ראה בכך הזדמנות מיוחדת. כאן המקום להזכיר שהמלך שעל ידו נבנה לבסוף בית המקדש, דריווש השני, אכן היה בנה של אסתר המלכה. בבית המלך אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה ובעיני הגי שומר הנשים. כדברי מרדכי, היא אינה מגלה מהו מוצאה: **וְיִטֵּב הַנְּעֶרָה בְּעֵינָיו וְתִשָּׂא חֶסֶד לְפָנָיו וַיְבַהֵל אֶת תְּמָרוּקֶיהָ וְאֶת מְנוּתָהּ לַתֵּת לָהּ וְאֶת שְׁבַע הַנְּעֻרוֹת הָרְאִיּוֹת לַתֵּת לָהּ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁנֶה וְאֶת נְעֻרוֹתֶיהָ לְטוֹב בֵּית הַנְּשִׁים. לֹא הִגִּידָה אֶסְתֵּר אֶת עֲמָהּ וְאֶת מוֹלַדְתָּהּ כִּי מְרֻדְכִי צֹוָה עָלֶיהָ אֲשֶׁר לֹא תִגִּיד.**

הדבר תמוה מאוד. מי שמולך על מאה עשרים ושבע מדינה ודאי שצריך את רמת המודיעין הגבוהה ביותר. האם אחשוורוש אינו מסוגל לברר מי היא המלכה? מעבר לכך, איזה פקיד מוכן לגלות סובלנות לסירובה של נערה לומר את עמה ואת מולדתה? חסרו בארמון חדרי עינויים להוציא מידע נצרך למלך על עניינים פחותים בהרבה משאלת זהותה של המלכה? אפילו דין ודברים לא שמענו בעניין! כיצד להסביר זאת? אסתר משתלבת יפה באידיאלוגיה של המלכות החדשה. היא מלמדת את הגי שאין זה משנה מהו מוצאה ולאיזה לאום ומולדת היא שייכת. כולם שווים בעיני החוק, "ללא הבדל דת וגזע...", והשאלה כלל אינה צריכה להישאל. היא יכולה להיבחר למלכה בלא קשר לכל הפרטים הללו, כפי שאכן מתרחש. אדרבה, אולי דווקא בגלל סירובה היא נשאה חן בעיני כל רואיה, מפני ששידרה אוניברסאליות ושייכות לכל העמים, כפי שפירשו רבותינו ש"לכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו".

יחד עם אסתר, גם מרדכי מתחיל להיות מעורה בענייני בית המלך: **וּבְכָל יוֹם יוֹם מְרֻדְכִי מִתְהַלֵּךְ לְפָנָיו חָצַר בֵּית הַנְּשִׁים לְדַעַת אֶת שְׁלוֹם אֶסְתֵּר וְמָה יַעֲשֶׂה בָּהּ.** בטבעו של מרדכי, כצאצא לשושלת המלוכה, הוא יודע לנהל ענייני מלוכה, וכעת הוא עומד על המשמרת לוודא שהכול מתנהל כראוי, על מנת שאסתר תדאג לאינטרסים של העם היהודי.

לאחר שנים עשר חודשים של הכנה בבשמים ובתמרוקים מגיע תורה של אסתר לבוא לפני המלך, וכעת יש לה ייחוס והיא אינה רק סתם "אסתר": **וּבְהִגִּיעַ תֵּר אֶסְתֵּר בַּת אֲבִיחַיִל דִּד מְרֻדְכִי אֲשֶׁר לָקַח לֹו לְבַת לְבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ לֹא בְקֶשֶׁה דָּבָר כִּי אִם אֶת אֲשֶׁר יֹאמֶר הַגִּי סָרִיס הַמֶּלֶךְ שְׁמוֹ הַנְּשִׁים וְתָהִי אֶסְתֵּר נִשְׂאֵת חֵן בְּעֵינָיו כָּל רְאִיָּה.** נדמה שנרמז כאן שהכול ידעו מהיכן היא באה ומה משמעות הדבר. גם בשלב זה מלמדת אסתר את הגי פרק באידיאלוגיה של השלטון החדש. לכל הנשים יש דמיונות וחלומות איך יראו מלכותיות, בעלות "דם כחול" וראויות להיות המלכה המולכת תחת ושת. כך הן מבקשות לבוא לפני המלך ולמצוא חן בעיניו, כל אחת לפי היכרותה את דמות המלכה בעמה ומולדתה. לעומתן, אסתר אינה מבקשת דבר. אף שאסתר היא בת אביחיל, בעלת ייחוס, היא אינה משתמשת בו. כ"יודעת עיתים" היא יודעת שבזמנים החדשים המלך אינו בוחר מלכה לפי ייחוסה. לכן היא אינה מבקשת דבר אלא את אשר יאמר הגי, נציג האוניברסאליות, שכל נשות העולם תחת ידו. דווקא כך היא מוצאת חן בעיני כל רואיה ובעיני המלך אחשוורוש.

המגילה מציינת במפורש מתי הומלכה אסתר - **וְתִלְקַח אֶסְתֵּר אֶל הַמֶּלֶךְ אַחְשֻׁרוּשׁ אֶל בֵּית מַלְכוּתוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי הוּא חֹדֶשׁ טֵבֵת בְּשָׁנָה שְׁבַע לְמַלְכוּתוֹ.** כלומר, ארבע שנים לקח לאחשוורוש למצוא

מלכה! בתהליך הבחירה הארוך, איסוף הבתולות מכל המדינות וזמן הכנתן, מבקש אחשוורוש להמשיך ולבסס את מלכותו. במשך כל התקופה הארוכה הזו בכל רחבי הממלכה, בכל עיר ושכונה, היו דרוכים ומצפים לשמוע מה עלה בגורל הבת שנשלחה אל המלך. האם היא תיבחר להיות המלכה האחת והיחידה? הרי מיוחדת כמוה אין בכל הממלכה...

כל נערה שהגיעה אל המלך ייצגה מקום אחר מרחבי הממלכה. ממנה שמע המלך איך לצ'פר ולתגמל את מקום מגוריה, ובכך נעשה אהוד בכל מדינה ומדינה. אם במשך שלוש שנים הגיעו אל ארמון המלך שבע מאות נשים ממאה עשרים ושבע מדינות, הגיע ייצוג של חמש נערות לכל מדינה, ובכך יצר המלך תחושת שותפות לבית המלכות בכל ממלכתו. לכולם בעצם יש "אחות בבית המלך", וכשיש פרוטקציה וקירבה, יורד הרצון למרוד.

כאשר אסתר הגיעה אל המלך היא נשאה חן בעיניו. לפי ההיגיון הפנימי שאנו מסבירים כאן, אסתר מצאה חן בעיני המלך דווקא משום שהיא שונה בתכלית השינוי מכל הנערות שקדמו לה. היא אינה מגדת את עמה ומולדתה, אינה מתייפה בתמרוקים מיוחדים ואינה מבקשת דבר מהמלך. כביכול אין לה כל אינטרסים בעניין. אסתר היא בחורה ראשונה מזה שלוש שנים שאינה מבקשת דבר! זוהי בחורה מיוחדת שמבינה את העיקרון של המהפכה. היא אינה מחפשת מראה נוצץ שמאפיין מלכות רגילה ואין לה שאיפות להידמות לוושתי המלכה. להפך: היא האנטיתזה של ושתי וממילא המחליפה האידיאלית שלה. היא זו שמתאימה בדיוק לצרכים של אחשוורוש, ומיד הוא ממליך אותה: **וַיֹּאבֵב הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר מִכָּל הַנָּשִׁים וַתֵּשֶׂא חַן וְחֶסֶד לְפָנָיו מִכָּל הַבְּתוּלוֹת וַיֵּשֶׂם כֶּתֶר מַלְכוּת בְּרֹאשָׁהּ וַיְמַלִּכָהּ תַּחַת וְשֵׁתִי. וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתֵּה גָדוֹל לְכָל שָׂרָיו וְעַבְדָּיו אֶת מִשְׁתֵּה אֶסְתֵּר וְהִנָּחָה לַמְּדִינֹת עֲשָׂה וַיִּתֵּן מִשְׂאֵת כִּיד הַמֶּלֶךְ.**

לרגל המלכת אסתר, מקיים אחשוורוש משתה סולידי מזה שנעשה בתחילת מלכותו, אך אותו הגיון ממשיך להנחות אותו בביסוס מלכותו. לכן, אף שאחשוורוש כבר הכתיר את מלכתו, הוא ממשיך בתהליך חיפוש מלכה: **וּבְהִקְבֹץ בְּתוּלוֹת שְׁנֵי וּמֵרֶדְכִי יֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ.** לשיטת המלך אחשוורוש, מציאת המלכה היא רק אמצעי למטרה אחרת- לביסוס מלכותו. החיפושים הללו משרתים את המטרה של אחשוורוש להצטייר בעיני בני הממלכה כעממי ולתת לכולם את ההרגשה שיש להם שותפות בבית המלך. גם אם נמצאה מלכה, צריך להמשיך ולחפש, שמא תימצא אחרת טובה ממנה. בכך אחשוורוש רומז לעם שגם אם יהיה מלך מוכשר יותר, הוא יהיה מלך במקומו. הוא משדר לעם שמלכותו אינה מוחלטת ויכולה להתחלף בכל רגע. תפיסה מעין זו מעוררת אהדה לשלטון ה"כן והישר", בעוד ששלטון חזק המבוסס על שושלת מלוכה, מעורר בתת המודע של העם רצונות כמוסים להחליפו.

קֶצֶף בְּגֵתָן וְתֵרֶשׁ

בַּיָּמִים הָהֵם וּמֵרַדְכִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ קֶצֶף בְּגֵתָן וְתֵרֶשׁ שְׁנֵי סְרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁמָרֵי הַסֶּף וַיִּבְקְשׁוּ לְשַׁלַּח יָד בְּמֶלֶךְ אַחְשׁוּרוֹשׁ וַיִּזְדַּע הַדָּבָר לְמֵרַדְכִי וַיִּגְדַּל לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם מֵרַדְכִי וַיִּבְקֶשׁ הַדָּבָר וַיִּמָּצֵא וַיִּתְּלוּ שְׁנֵיהֶם עַל עֵץ וַיִּכְתֹּב בְּסֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ.

מי אלה בגתן ותרש? מי שלח אותם? מדוע עכשיו? והעיקר, איך נודע הדבר למרדכי? כשאדם שאינו מבית המלוכה עולה למלוך, הוא זקוק לאנשים שיודעים איך לנהל, איך לנווט מערכות גדולות ואיך לקבוע סדר יום בארמון. בגתן ותרש הם שני מנהלים כאלה מהמשטר הקודם. חברים של וּשְׁתִי. הם היו אנשי מקצוע שידעו את העבודה בצורה הטובה ביותר ומשום כך הושארו במשרה מלכותית על ידי אחשוורוש. אולי בגתן ותרש "הימרו על הסוס" של אחשוורוש והלכו איתו, אך בסופו של דבר התחרטו והחליטו להפיל את המשטר הנוכחי ולהחזיר עטרה ליושנה. ואולי בכלל נתבקשו לעשות כך על ידי וּשְׁתִי בתור "חפרפרות" שיופעלו ביום פקודה. והנה הגיע יום הפקודה. כל זמן שכיסא המלכה נותר ריק, בחרה וּשְׁתִי להמתין לעיתוי נוח יותר, אך ברגע שנבחרה אסתר, וּשְׁתִי מחליטה שלא צריך עוד לחכות ומנסה לחולל "פוטש". היא שוקלת עם מי היא יכולה לכרות ברית כדי להעצים את כוחה. למרבה הפרדוקס היא פונה למרדכי. וּשְׁתִי רוקמת תכנית מבריקה. היא יודעת שהדבר היחיד שמרדכי רוצה הוא להשיב את ישראל לארצם ולבנות את בית המקדש. ומפני שאסתר התמנתה למלכה כשבית חרב, ללא שום רצון אמיתי, ולפני שהיא מתחילה ליהנות ממנעמי השלטון, צריך לסגור "דיל" איתה ועם מרדכי. וּשְׁתִי חושבת להציע למרדכי להיות שותף איתה למרד באחשוורוש ובתמורה יקבל את כל רצונו בדיוק נמרץ וגם ייפטר מהחטוטרת של הכתר על ראש אסתר. כך נודע הדבר למרדכי. כעת מרדכי מחזיק את כל הקלפים בידו. הוא יכול להכריע מי ימלוך, ולא זו בלבד אלא שההכרעה תזכה אותו בקרבה יתרה לשלטון ואולי אף להגשמת החלום הגדול.

לכאורה היה מקום להסכים לעסקה המוצעת על ידי בגתן ותרש, אך שלושה שיקולים הטו את הכף לטובת "הלשנה" למלך. ראשית כל נשכח שוּשְׁתִי "לפני בחירות", ומה שיהיה אחרי כן, אף אחד אינו יודע. מלבד זאת, עדיף ללכת עם אחשוורוש, בעל אידיאולוגיה דמוקרטית, מאשר ללכת עם נכדה של נבוכדנצר הרשע. ושיקול פרקטי נוסף: אם מרדכי הולך עם המזימה, יש בכך סיכון גדול שמא היא לא תצליח, אך אם הוא מדווח לאחשוורוש על בגתן ותרש, הוא ודאי מצליח ורוכש את אמון המלך. לכן מרדכי מפליל את בגתן ותרש ומיד הם באים על עונשם. מרדכי אינו מנסה להסתיר את העובדה שהצלת המלך נעשתה על ידו על מנת לקבל "נקודות" אצל המלך. ואכן אסתר מעבירה את המידע כדי לתת למרדכי את התמלוגים ואת המניות, יקר וגדולה בעיני המלך.

גִּדְל הַמֶּלֶךְ אַחְשׁוּרוֹשׁ אֶת הַמֶּן

בעקבות הדחת בגתן ותרש ערך המלך שינויים במארג השלטוני: **אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גִּדְל הַמֶּלֶךְ אַחְשׁוּרוֹשׁ אֶת הַמֶּן בֶּן הַמְּדַתָּה הָאֲגָגִי וַיִּנְשְׂאֵהוּ וַיִּשֶׂם אֶת כְּסָאוֹ מַעַל כָּל הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ.** מה המניע של אחשוורוש למנות כעת את המן? לכאורה, באופן רשמי ופומבי אחשוורוש אינו יודע מה מוצאה של אסתר, אך בכל זאת ברור שאחשוורוש יודע היטב מי היא. איזה מלך פיקח יסכים לקחת אישה שמוצאה אינו ידוע? פקידי המלך מכירים את מרדכי, והמלך יודע שמלכתו, יתומה בלי בית, נלקחה מבית מרדכי. כלומר, הוא יודע היטב עם מי יש לו עסק. עוד נאמר: **וַיִּזְדַּע הַדָּבָר לְמֵרַדְכִי וַיִּגְדַּל לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם מֵרַדְכִי.** כלומר, הקשר שבין מרדכי לאסתר אינו מוסתר מעין

אחשוורוש. המלך עושה חשבון ורואה שמרדכי היהודי מתרומם בבית המלכות ובנוסף לכך אסתר המלכה יהודייה. הוא מרגיש חוסר איזון בכוחות המייצבים את הממלכה, לכן הוא מחליט לשים משקל שכנגד במאזן הכוחות, וממנה את המן בן המדתא האגגי. כמו מרדכי, גם להמן יש ייחוס מכובד. משום שמרדכי הוא "בן יאיר בן שמעי בן קיש", אזי כנגדו המן הוא "בן המדתא האגגי". אגג ושאלו הם "מכרים ותיקים" משכבר הימים, וכל רצונו של אחשוורוש הוא שהם "יקזזו" אחד את השני. **וְכָל עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כְּרָעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהֵמָּן כִּי כֵן צִוָּה לוֹ הַמֶּלֶךְ.** שלא כמו אחשוורוש, המן אינו עושה דבר לרגל מינויו המכובד. לא משתה למשך מאה ושמונים יום לכל עבדי המלך, לא משתה שבעת ימים, ואף לא משתה ליום אחד. אפילו הנחה הוא אינו עושה למדינות, רק אנחה יוצאת מפיהם של כל העבדים...

למרבה הפלא, אותו ממוכן שהיה האידיאולוג של המהפכה, מתגלה כאן כהפך הגמור! לעומת אחשוורוש שהשתחויה הייתה בעיניו חסרת משמעות ואולי אף מנוגדת לאידיאולוגיה הדמוקרטית שלו משום שרצה להצטייר כאחד מהחבר'ה, ההשתחויה להמן היא עניין מיוחד. לאחר שהמלך גידל ונישא את המן מעל כל השרים, המן יודע שנותן לו לעבור רק עוד שלב אחרון בסולם. הוא מבין שאחשוורוש העלה אותו לגדולה מפני שהוא צריך אותו, אך עם זאת הוא גם מפחד ממנו שמא יעשה מהפכה. המן מבין שעל מנת לרשת את מקומו של אחשוורוש עליו ליצור סביבו אווירה מאיימת של פחד ומורא, לרדות בנתינים ולצוות על כולם שישתחוו לו. זאת על מנת לבסס את מעמדו כאימת המלך אחשוורוש, ואז, ברגע הנכון, לרשת את מקומו.

אחשוורוש מבין מיד מה עולה בראשו של המן וכיצד הוא מתכנן להחליפו, ובכל זאת הוא חושב שדרכו של המן אינה נכונה משום שבדרכו הדורסנית, כשכל העבדים כורעים ומשתחוים לו מתוך פחד ואימה, הוא יהפוך להיות שנוא העם, ואילו הוא, המלך, יהיה האהוב. לדעת אחשוורוש מי שהעלה את המן לשלטון יכול גם להוריד אותו ממעמדו כשירצה, ואף אחד לא יתמרמר על כך. בינתיים אחשוורוש נותן להמן להשתעשע בפניו. הוא נותן לו את טבעתו כדי שירגיש על קצות אצבעותיו שארמון המלכות כמעט בידו ותזוז עליו דעתו. כאמור, אחשוורוש נותן להמן גדולה שכזו משום שהוא צריך אותו כקונטרס למרדכי שכעת "הולך לו קלף".

וּמְרֹדְכִי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה

מרדכי יושב בשער המלך ואף המן מסתובב בשער המלך. מרדכי הוא פוליטיקאי שמבין מה מתרחש מתחת לפני השטח. הוא מבין שאם המן עלה לגדולה, "הלכה" הדמוקרטיה, ובשל כך נדרשת כאן מלחמת חרמה, כפי שאכן מרדכי מתחיל להילחם. **וּמְרֹדְכִי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה.** מרדכי מתגרה בהמן באופן מכוון ועקבי ועמידתו גאה כשכולם סביבו משתחוים. הוא אינו עובר לרחוב אחר כאשר המן עובר עם פמלייתו, אלא מתייצב מולו בכוונה, אינו כורע ואינו משתחוה.

בעצם מתגלה כאן ממד עמוק וחשוב הרבה יותר. מרדכי מכריז מלחמה גלויה על המן, הוא עמלק, לעיני כל העמים. הוא יודע שהמן נישא מכל השרים; הוא יודע שיש לו את אסתר בבית המלך והוא מפסיד את כל מה שהוא בנה עד כה יחד איתה, אבל הוא גם יודע שיש כאן מלחמה לחיים או למוות. מרדכי זוכר את סבו שאול, ויודע מיהו סבו של המן. הוא רוצה לתקן את חטאו של שאול ולהילחם בעמלק עד מחייתו. הוא הולך למלחמה חזיתית וללא פשרות עם עמלק, מלחמה מדור-דור. זוהי מלחמה שמתנהלת בין שני מיוחסים - בן קיש נגד בן המדתא.

שלושה ציונים קשורים לשיבה לארץ בסדר מדויק: להעמיד מלך, להכרית זרעו של עמלק ולבנות את בית הבחירה. לאחר שאסתר כבר מלכה, מרדכי מוצא עצמו בדרך לבית הבחירה והנה המן לפניו. גם שאול פוגש את אגג לאחר שהומלך כמלך הראשון בישראל וטרם שנבנה הבית. אז לא הושלמה המשימה ונקרעה מלכותו, ואילו כעת מבין מרדכי שזוהי שעת המבחן של משפחתו. לכן הוא מוסר את הכול ללא כל חשבון. אכן, על ידו נעשה לבסוף התיקון ונמחה עמלק מתחת השמים. בהמשך, על ידי מלך ממשפחתו, בן לאסתר המלכה, מתקבל האישור הסופי לבניין בית. אולם לעת עתה אנו רחוקים מהסיום הטוב.

וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ לְמַרְדֳּכִי מִדּוּעַ אַתָּה עֹבֵר אֶת מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ וַיְהִי בְּאִמְרָם (כְּאִמְרָם) אֵלָיו יוֹם יוֹם וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם וַיֵּאֱדָו לְהֵמָּן לְרֹאוֹת הַיַּעֲמָדוֹ דְּבַרֵי מְרַדְּכִי כִּי הִגִּיד לָהֶם אֲשֶׁר הוּא יְהוּדִי. מרדכי הולך למלחמת חרמה נגד המן, ואילו המן מבין שעדיין לא הגיע הזמן להחזיר התקפה. הוא מחכה שתחילה יירש את מקומו של אחשוורוש ולאחר מכן "יטפל" במרדכי. המן אמנם מעדיף להבליג ולא לשים לב למרדכי המורד, אבל מתקשה להחזיק מעמד בהבלגתו. בניגוד למה שאחשוורוש חושב שהמן לא לקח בחשבון את שנאת העם כלפיו, המן מודע לשנאה שהוא עתיד לקבל מהעם. בכל זאת הוא ממשיך בעריצותו משום שהוא חושב שבטוח יותר להיות רע מלהיות טוב. מרדכי גם הוא מצפה לרגע שהמן יישבר, וככל שחולף הזמן גם בני הממלכה מתחילים לדבר על הביזיון שמרדכי מבזה את המן.

מרדכי נלחם בהמן בכל הכוח ושם את כל הקלפים על השולחן- כי הגיד להם אֲשֶׁר הוּא יְהוּדִי. לכאורה תמוה הדבר שמרדכי מפרסם שהוא יהודי ואילו אסתר אינה מגדת את מולדתה ואת עמה כאשר ציווה עליה מרדכי. כיצד ייתכן שאסתר שומרת בסוד את מוצאה ואילו מרדכי חושף את היותו יהודי? יש להסביר שאינו דומה המאבק של מרדכי עם אחשוורוש למאבקו עם המן. כלפי אחשוורוש מרדכי משחק את המשחק שלו, פוליטיקות, תככים, וכו'. אך כלפי המן זו מלחמה על כל הקופה, ומרדכי אינו מתקפל. במסירות נפש הוא לוקח את כל ההימור על מנת לתקן את חטאו של שאול המלך. לכן הוא מפרסם את מוצאו ועומד במלחמה פנים מול פנים. לא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה. הסיכון כל כך גדול עד שיש מרבותינו שבאו בביקורת כלפי מרדכי וטענו כנגדו שלא היה צריך לנהוג כן. לפיכך המגילה מסתיימת בכך שמרדכי "רצוי לרוב אחיו" ולא לכל אחיו, מפני שהייתה מחלוקת על דרכו.

וַיְדַא הֵמָּן כִּי אֵין מְרַדְּכִי כֹרַע וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וַיִּמְלֵא הֵמָּן חֲמָה. וַיִּבַּז בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמַרְדֳּכִי לְבַדּוֹ כִּי הִגִּידוּ לוֹ אֶת עִם מְרַדְּכִי וַיִּבְקֹשׁ הֵמָּן לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּת אַחֲשׁוּרוֹשׁ עִם מְרַדְּכִי. המן מנסה להתעלם ממרדכי, אך מרדכי ממשיך בעקביות בהתנגדותו והלחץ הציבורי על המן גובר, עד שהוא מגיב תגובה קשה. הסיכון שלוקח מרדכי מול הסיכון שלוקח המן, אינו עניין של מה בכך. המן סובר שאם מלחמתו של מרדכי היא מלחמה נגד עמלק, גם מצידו זו אינה מלחמה פרטית. "לא על המן לבדו עווה מרדכי היהודי". המן מבין שמופיעה כאן אותה מלחמה קדומה שבין עמלק לישראל מדור-דור, לכן הוא מבקש לשים לה קץ ולהשמיד את כל היהודים. בנוסף לכך, המן מעוניין להרוויח את גדולתו וחושב שלאחר שישימיד את כל היהודים, ירעדו ממנו הכול, הוא יחסל גם את המלך, ותנוח דעתו.

הפיל פור הוא הגורל

בחדש הראשון הוא חדש ניסן בשנת שתיים עשרה למלך אחשוורוש הפיל פור הוא הגורל לפני המן מיום ליום ומחדש לחדש שנים עשר הוא חדש אדר. הגורל שבאמצעותו המן קובע את גזירתו הוא ביטוי לנתינת המאורעות לשמים. המן מפקיע את המלחמה מידי משום שהוא מבין שמתנהלת כאן מלחמה שמימית: "הכוכבים ממסילותם נלחמו". הוא מכריז ואומר שאין זו מלחמה סתמית ששייכת לענייני העולם הזה, אלא מלחמה שמימית עליונה בין ישראל לעמלק. המן מכריע דווקא באמצעות גורל משום שהמקרה הוא כוחו של עמלק, "אשר קרך בדרך". 'עמלק' בגימטריה 'ספק'. המן פועל בעומק עומקו של התוכן העמלקי- "מיום ליום ומחדש לחדש". זהו הספק. אין לדעת איך ייפול הפור מפני שהוא נוגע בשורש שלמעלה מן הדעת. עד דלא ידע.

ויאמר המן למלך אחשוורוש ישנו עם אחד מפזר ומפזר בין העמים בכל מדינות מלכותך ודתיים שנות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים ולמלך אין שוה להניחם. אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשורת אלפים כפר כסף אשקול על ידי עשי המלאכה להביא אל גנזי המלך.

המן מציע למלך הצעה הנוגדת את האידיאולוגיה של המלכות, למרות שהמן בעצמו הוא לכאורה מייצגה. האידיאולוגיה של המהפכה היא "לעשות כרצון איש ואיש", העם הוא החוק והעם הוא המלך. אולם המן מציע להשמיד את כל היהודים! כלומר- להוציאם אל מחוץ לחוק! לכאורה זהו הפך כל האידיאולוגיה שהמן עמד מאחוריה.

אלא שכאמור, הכלל הראשון בשיווק הוא לקחת את נקודת התורפה ולהפוך אותה לנקודת היתרון. גם כאן, המן הופך את נקודת התורפה לאידיאולוגיה. הוא מציג את העם היהודי כעם שונה מבין עמי הממלכה וכאויב המהפכה של אחשוורוש. בניגוד לכל העמים שמקבלים את המהפכה ומשתלבים בה, העם היהודי אינו מקבל את המהפכה- "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים", הם אינם מדברים "כלשון עמו", אלא שומרים על ייחודם והולכים אחר ייחוסם ולא אחר העידן החדש שבו כולם שווים. לכן צריך להשמידם.

נימוק "אויבי המהפכה" הוא נימוק חלש שעדיין אינו מצדיק הרג של עם שלם, לכן המן מוסיף נימוק נוסף, כלכלי. **ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתנה להמן בן המדתא האגגי צרר היהודים ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך.** לאחר משתאות הפאר שערך המלך אחשוורוש, מצבו הכלכלי קשה וקופתו מדולדלת מאוד. עשרת אלפי כיכר כסף שהמן מוכן לתת לגנזי המלך תמורת מזימתו, הם הון שיכול להועיל מאוד למצבו הכלכלי של אחשוורוש.

אחשוורוש נותן להמן רשות לעשות כטוב בעיניו ואף נותן לו את טבעת המלך. הוא נוקט כלפי המן טקטיקה סובלנית מתוך מניעיו האינטרסנטיים. הוא רואה שהמן מעוניין לפעול נגד המהפכה, אך הוא מעדיף ללכת לעת עתה בין הטיפות ולאפשר לו להיכשל בעצמו מפני שהעם שונא אותו. לכן מצד אחד הוא בוחר לגדל את המן, אך מצד שני רוצה ליצור מצב שהמן יהיה שונא העם. אחשוורוש אינו רוצה להיות מעורב במזימתו של המן. הוא חושש שישייכו אותו לטעות הזו, לכן הוא נותן את טבעתו להמן ואת הכסף ואת העם לעשות בו כטוב בעיניו. כביכול לאחשוורוש אין יד בגזירה הזו, אלא המן הוא האשם, והאחריות המיניסטרילית והשנאה יפלו עליו, כפי שאכן מתרחש בסופו של דבר. אמנם יש גיבוי מהמלך, אך המן הוא המצווה ונותן הפקודה בפועל: **ויקראו ספרי המלך בחדש הראשון בשלושה עשר יום בו יכתב ככל אשר צוה המן אל אחשדרפני המלך ואל הפחות אשר על מדינה ומדינה ואל שרי עם ועם מדינה ומדינה ככתבה ועם ועם כלשונו בשם המלך אחשוורוש נכתב ונחתם בטבעת המלך.**

ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות

ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר ויזעק וזעקה גדולה ומרה. מרדכי יודע שהטקטיקה שצריך לנקוט נגד המן אינה אותה טקטיקה שיש לנקוט נגד אחשוורוש, כמו שהסברנו לעיל. הטקטיקה נגד אחשוורוש היא להיכנס להיכל המלך ולפעול מבפנים, ואילו נגד המן צריך לפעול במסירות נפש פנים מול פנים. לכן מרדכי מקיים הפגנת אבל: **ויבוא עד לפני שער המלך כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק ובכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספד שק ואפר יצע לרבים. ותבואינה (ותבואנה) נערות אסתר וסריסה ויגידו לה ותתחלחל המלכה מאד ותשלח בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו ולא קבל.**

אמנם לפי פשט המגילה אסתר אינה יודעת על גזירת המן, אולם יש לשער שבכל זאת אסתר יודעת מעט ממה שמתרחש בארמון המלך. היא שולחת בגדים להלביש את מרדכי משום שהיא תמהה על תגובתו. הרי לפי הבנתה, מרדכי שלח אותה לתוך ארמון המלך בשביל שתדלנות ולא בשביל מסירות נפש, ואילו כעת נדמה שמרדכי הופך את הקערה על פיה והורס את כל מה שהצליחו להשיג עד כה. אולם מרדכי אינו מקבל את הבגדים מיד אסתר. הוא מבין שיש כאן מהפך וזוהי מלחמה שמימית עם עמלק. לכן הוא אינו פונה לאסתר ואף אינו מבקש ממנה שתבוא אל המלך, אלא הוא בעצמו מוסר את נפשו, קורע את בגדיו וזועק לשמים. כעת אסתר מבינה שיש לעבור לסוג פעולה אחר. היא קוראת להתך מסריסי המלך, הוא דניאל, כדי ללמוד מיהו עמלק ומה היחס אליו. **ותקרא אסתר להתך מסריסי המלך אשר העמיד לפניו ותצוהו על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה. ויצא התך אל מרדכי אל רחוב העיר אשר לפני שער המלך.** אסתר מבקשת לדעת מה הסיבה שכעת נוקטים בטקטיקה אחרת מזו המוסכמת. התך מגיע לפני מרדכי ובא ללמוד ממנו שיעור ב"לאמונת עיתנו" – איך לפעול כעת, כשהזמנים משתנים.

ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו ואת פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול על גנזי המלך ביהודיים (ביהודים) לאבדם ואת פתשגן כתב הדת אשר נתן בשושן להשמידם נתן לו להראות את אסתר ולהגיד לה ולצוות עליה לבוא אל המלך להתחנן לו ולבקש מלפניו על עמה. מרדכי מסביר שמרגע שהמן עלה לגדולה כל המצב השתנה. כעת המלך וכל האומות נותנים גיבוי עקיף לעמלקיות וכנגדה צריך להילחם במסירות נפש. לכן הוא מצווה על אסתר למסור את נפשה, לבוא אל המלך ולהתחנן בפניו בלא שום מניעים נסתרים, בלי אינטריגות ובלי תככים. כפי שהסברנו, אחשוורוש מאזן את הכוחות בבית המלוכה, וכדי לא לתת לאסתר לצבור תאוצה גדולה מדי, הוא מגדל את המן ומרחיק את אסתר. לכן אסתר לא נקראה לבוא אל המלך זה שלושים יום. מרדכי יודע מה עלול להיות גורלה של אסתר אם תבוא אל המלך, ובכל זאת הוא אומר לה למסור את נפשה ולבקש על עמה.

ותאמר אסתר להתך ותצוהו אל מרדכי. כל עבדי המלך ועם מדינות המלך ידעים אשר כל איש ואשה אשר יבוא אל המלך אל החצר הפנימית אשר לא יקרא אחת דתו להמית לבד מאשר וישיט לו המלך את שרביט הזהב ויחיה ואני לא נקראתי לבוא אל המלך זה שלושים יום ויגידו למרדכי את דברי אסתר. אסתר מעבירה למרדכי מסר שהיא חוששת מפני המהלך החדש משום שזוהי מלחמה אבודה מראש. זו מסירות נפש בלי ישוב הדעת. אולם מרדכי ממשיך בשלו: **ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר אל תדמי בנפשך להמלט בית המלך מפל היהודים כי אם החרש תחרישי בעת הזאת רוח והצללה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות.** לדברי מרדכי, היהודים כבר נמצאים במצב של חוסר ישוב דעת ובמסירות נפש גמורה, לכן גם מצד אסתר זהו זמן למסירות

נפש עד דלא ידע. מרדכי מבין שהמציאות השתנתה. אמנם בתחילה הוא חשב שאסתר הגיעה למלכות בשביל תככים ואינטריגות, אך כעת הוא מבין שאסתר הגיעה למלכות בשביל מסירות נפש. כל הקלקול שמרדכי רוצה לתקן הוא "בית אביך" – חטאו של שאול עם אגג. ומפני ששאול נלחם בעמלק במסירות נפש עם יישוב דעת, חמל על הצאן והותיר את אגג חי, עמלק שב להילחם, לכן הפעם צריך לפעול רק מתוך מסירות נפש.

אסתר מקבלת את דברי מרדכי ומבינה שיש לפנות כלפי מעלה: **וְתֹאמֶר אֶסְתֵּר לְהִשִּׁיב אֶל מְרַדְכֵי לֶךְ כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְּהוּדִים הַנּוֹמְצִים בְּשׁוֹשָׁן וְצוּמוּ עָלַי וְאֵל תֹּאכְלוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וַיּוֹם גַּם אֲנִי וְנִעְרֹתַי אֲצוּם כֵּן וּבְכֵן אֲבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא כָדָת וְכֹאֲשֶׁר אֲבָדְתִּי אֲבָדְתִּי.**

וְתִלְבֹּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְתִלְבֹּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת וְתַעֲמֹד בְּחֶצֶר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּבֵית הַמַּלְכוּת נֹכַח פֶּתַח הַבַּיִת. לעומת מרדכי שלבוש בגדי שק, אסתר לובשת בגדי מלכות ועומדת נוכח המלך. כעת אסתר היא זו שמנהלת את המהלכים. היא מצווה על מרדכי מה לעשות ומתחילה לנהל גם את ענייניו של אחשוורוש. אם אסתר הייתה מכוונת את עצמה על פי רוח דברי מרדכי, היינו מצפים שתבוא גם היא בבגדי שק, בבכי ותחנונים ותאמר לו מיד באיזה צרה גדולה היא נמצאת. אולם אסתר מבינה שאם עליה הטילה ההשגחה האלוקית את תפקיד המלחמה בעמלק בתוך הארמון, ואם לעת כזאת היא הגיעה למלכות, אזי האישיות שלה והאופי הנשי שלה צריכים להיות הכלי שאיתו היא מקיימת את השליחות המיוחדת. אם תכונות אחרות היו נצרכות כעת, היה מתאים יותר שמרדכי יהיה השליח, אך כעת אסתר היא השליחה. היא לובשת מלכות, נושאת חן ורחוקה מלמהר להביע כאב או צער. למסירות נפש שלה יש אופי מיוחד, מלא חן וקירבה, הבנה עמוקה של נפש המלך ואומץ חסר גבולות לגעת בנימים העדינים והמסוכנים ביותר.

כשהמן בא אל המלך לבקש רשות לתלות את מרדכי הוא עומד בחצר החיצונה וממתין להזמנה. בכך הוא חוסך מעצמו את הסיכון של מי שהמלך אינו מושיט לו את השרביט. לעומת זאת, אסתר מוסרת נפשה ומגיעה אל חצר בית המלך הפנימית. היא מבינה שמלבד הסיכון, יש כאן גם פריצת מערכות היחסים של המלך עם נשותיו. זו הפעם הראשונה שאישה יוזמת קשר עם אחשוורוש ואינה נלקחת אליו מיוזמתו. זו מסירות נפש בשפה נשית: או שהמלך ירתח מכך שאישה מנסה לנהל את חייו במקומו או שזה ימוסס את לבו.

וַיְהִי כִּרְאוֹת הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה עֹמֶדֶת בְּחֶצֶר נְשֵׂאָה חֵן בְּעֵינָיו וַיִּוָּשֶׁט הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר אֶת שְׂרָבִיט הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַתִּקְרַב אֶסְתֵּר וַתִּגַּע בְּרֹאשׁ הַשְּׂרָבִיט. כשהמלך רואה את אסתר, היא נושאת חן בעיניו והוא מושיט לה את השרביט. היינו מצפים שייקח אותה אליו וידבר איתה על דא ועל הא כדרך איש לאשתו, אך המלך מבקש לדעת מהי עמדתה של אסתר: **וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ מַה לָּךְ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּמַה בְּקִשְׁתְּךָ עַד חֲצֵי הַמַּלְכוּת וַיִּנְתֵּן לָהּ.** המלך יודע שאסתר במצוקה קשה כי עמה בסכנת כליה. הוא ציפה שהיא תפעל להצלתם, אך הופתע מפעולתה המהירה ומכך ששברה את כל הכללים הדיפלומטיים. אסתר גם היא מודעת לכך שהמלך יכול לנצל את ההזדמנות הזו כדי להוריד אותה ממעמדה. "יתכן שזוהי הסכנה שהתריעה עליה בפני מרדכי, שלמלך יש אינטרס להרוג אותה כי היא מסומנת כאויב של המן.

אחשוורוש נותן לאסתר "עד חצי המלכות", מה פירוש הדבר? המלך מבהיר את עמדתו: "אינני מתכוון לתת להמן את הכול, אך גם אינני מוותר על המעמד שנתתי לו. אני מוכן לתת לך עד חצי המלכות אך את החצי השני- להמן". כביכול לאסתר הוא נותן ארבעים ותשעה אחוזים, להמן ארבעים ותשעה אחוזים, ולעצמו הוא משאיר את שני האחוזים הנותרים ככף המאזניים. אם הוא מצדד בהמן, יש להמן יתרון של חמישים ואחד על ארבעים ותשעה אחוזים של אסתר, וכן להפך. המלך שבידו הכול, מנהל את הכוחות המלוכניים הסובבים אותו באופן שהוא מכריע את כף המאזניים ומנווט ביניהם לפי צרכיו.

יְבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן אֶל הַמִּשְׁתָּה

וְתֹאמֶר אֶסְתֵּר אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יְבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן הַיּוֹם אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לוֹ. אסתר מפתיעה את אחשוורוש בבקשתה. במקום שהיא תבוא אל המלך, היא מבקשת שהמלך יבוא אליה! במקום שהיא תתחנן על נפשה ועל עמה היא מזמינה את המלך למשתה! זוהי בקשה שאינה דיפלומטית. אחשוורוש מופתע ואף אינו מבין מה כוונתה המדויקת של אסתר בבקשתה "יבוא המלך והמן אל המשתה אשר עשיתי לו"- מי הוא "לו"? למי עשתה אסתר את המשתה? ייתכן והכוונה להמן??? אחשוורוש מוטרד מאוד. שוב, וביתר שאת, משתמשת אסתר בכישוריה כדי ללכת בדרך אחרת ממה שציפה המלך, וכנראה גם ממה שציפה מרדכי. היא מזמינה, היא מאפשרת - "אם על המלך טוב", ויותר מכול, כלל לא נראה שהיא נלחמת עם המן. היא רוצה את כולם איתה יחד במשתה, בקרבה יתרה. עם זאת, היא גם מאיימת מאוד בדרכה.

אחשוורוש חושב שהוא לשון המאזניים, ומכיוון ששני האחוזים המכריעים ברשותו, הוא יכול לעשות מה שהוא רוצה. אולם הוא שוכח שאסתר יכולה לעשות נגדו קואליציה עם המן ולהפילו. אסתר יכולה להציע להמן שותפות: הוא ייקח את המלכות של מאה עשרים ושש מדינות, והיא תקבל רק מדינה אחת ובתוכה בית המקדש. בפעם הקודמת שהצעה כזו עמדה על השולחן, אחשוורוש אכזב. במקום לתת למרדכי את מבוקשו, הוא זכה להערה חיובית בספר הזיכרונות ולהרמת קרנו של המן. אולי כדאי לעשות עסקים עם מישהו אחר??? לפתע אחשוורוש מבין שיש עוד חשבונות שלא העלה בדעתו. לכן הוא ממחרר לעשות את דבר אסתר. הוא מזמן את המן אל המשתה לפני שיירקם קשר מאחורי גבו, ומגיע אל המשתה בחששות כבדים ממהלך כנגדו, בלויית מאבטחים וגדוד של מג"ב... **וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר בְּמִשְׁתֵּה הַיּוֹם מֵה שְׂאֵלְתָּ וַיִּנְתֵּן לָהּ וַיְמַה בְּקִשְׁתָּ עַד חֲצֵי הַמַּלְכוּת וְתַעֲשִׂי.** אחשוורוש "לחוץ" ורוצה לשמוע לשם מה זימנה אותו אסתר, אך אסתר לוקחת את הזמן... זו כבר הפעם השנייה שהמלך מבקש ממנה לומר מה היא רוצה, אך היא אינה מדברת. פעם שנייה שהיא שוברת את הכללים ובאריכות דברים רבה מבקשת משתה נוסף: **וְתַעֲן אֶסְתֵּר וְתֹאמֶר שְׂאֵלְתִי וּבְקִשְׁתִּי אִם מְצֵאתִי חֵן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְאִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב לָתֵת אֶת שְׂאֵלְתִי וְלַעֲשׂוֹת אֶת בְּקִשְׁתִּי יְבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לָהֶם וּמְחַר אֶעֱשֶׂה כְּדַבַּר הַמֶּלֶךְ.** אסתר מדברת בנחת, במתינות ובלשון יפה. היא מותחת את המלך עוד ועוד, ואילו הוא "עומד על קוצים" ועוד רגע מתפקע. אך אסתר ממשיכה למתוח את החבל עד קצה גבול היכולת, ועוד קצת... רק נשים מסוגלות לעולל דברים כאלה... בתחילה היא מותחת את החבל בכך שהיא מגיעה אל המלך בזמן שלא נקראה לבוא, אך אינה מפרשת לשם מה. היא ממשיכה למתוח את החבל ומזמינה את אחשוורוש למשתה יחד עם המן. היא כביכול רומזת על קשר פוליטי ביניהם, וכעת החבל מתוח חזק מאוד, אך כשהם מגיעים למשתה, אסתר דוחה את

בקשתה ביום נוסף. המתיחה הזו היא כבר מעבר לקצה גבול היכולת. כולם מבינים שהקלפים נטרפו, אך אין מבינים לאן היא חותרת.

המן יוצא מהמשתה שמח וטוב לב. הוא בטוח שאסתר הולכת לסגור איתו "דיל" נגד אחשוורוש. הוא חושב שהסיכון שלקח על עצמו להיות שנוא העם השתלם והצליח. גם אסתר וגם אחשוורוש מפחדים ממנו, וכעת הוא יכול להחליט עם מי לסגור את ה"דיל" ואת מי להדיח. אולם כאשר המן יוצא מן המשתה, מצב רוחו משתנה כשהוא רואה את מרדכי: **וְכִרְאוֹת הָמֵן אֶת מְרַדְכִי בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְלֹא קָם וְלֹא זָע מִמֶּנּוּ וַיִּמְלֵא הָמֵן עַל מְרַדְכִי חֲמָה.**

מדוע מרדכי מכעיס את המן? הרי המן כבר גזר שמד על היהודים ובקרוב ימלוך בעצמו? המן מתאפק ומבקש לשקול את מעשיו. הוא רומז לאוהביו ולזרש אשתו שמחר יהפוך להיות מלך: **וַיִּסְפֹּר לָהֶם הָמֵן אֶת כְּבוֹד עֲשָׂרוֹ וְרַב בְּנָיו וְאֵת כָּל אֲשֶׁר גָּדְלוֹ הַמֶּלֶךְ וְאֵת אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ עַל הַשָּׂרִים וְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ. וַיֹּאמֶר הָמֵן אִךְ לֹא הִבִּיֵּאָה אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה עִם הַמֶּלֶךְ אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר עָשְׂתָה כִּי אִם אוֹתִי וְגַם לְמַחֵר אֲנִי קְרוּא לָהּ עִם הַמֶּלֶךְ.** המן סוקר בפני קרוביו את מסלול העלייה המטאורית שלו, אך מדגיש את ה"עוקץ" שמסמן עתיד חדש. להינשא מעל כל השרים זה ודאי מרשים מאוד. כנראה יש בכך רמז לצורך של המלך בו, ואולי הדבר נובע מתוך פחד מפניו. אך הזמנה על ידי המלכה, רק היא, המלך והוא, זוהי בשורה ברורה על פריצת דרך מרחיקת לכת מעל ומעבר גם לרוממות מעל כל השרים. הרי כאשר התגדל המן מעל כל השרים הוא לא רץ לקרוביו, לא פרש בפניהם את דרכו, ואף לא "יצא מדעתו" כאשר מרדכי לא כרע ולא השתחוה. אולם לאור ההתפתחות החדשה, כאשר הוא כבר "מריח" את כס המלכות, הוא אינו מסוגל לסבול מתנגדים אישיים. לדברי המן, אחשוורוש מפחד מפניו ומסיבה זו מינהו להיות מעל כל השרים, אך הוא הולך לסגור "דיל" עם אסתר ולהפוך להיות המלך. המן ממשיך ומספר שדבר אחד מעיב על ניצחוננו, הוא מרדכי היהודי: **וְכָל זֶה אֵינְנוּ שׁוֹהֵ לִי בְּכָל עַת אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה אֶת מְרַדְכִי הַיְּהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ.** עדיין לא ברור מדוע מרדכי מפריע כל כך להמן, שהרי מחר יהיה המלך ויוכל לגזור הכול כאוות נפשו.

זרש ואוהביו מייעצים ואומרים לו שעליו ללכת נגד מרדכי בריש גלי כי הוא אבי אבות הטומאה. הם מציעים לו לבנות עץ גבוה ולתלות עליו את מרדכי בפרהסיה. העץ צריך להיות גבוה מאוד על מנת לגרום לכולם לפחד מפני המן ולהראות ברבים את יכולת מלכותו. עץ בגובה חמישים אמה - עשרים וחמישה מטר בקירוב - מתנשא כבנין בעל שמונה קומות. אם ניקח בחשבון שבימיהם היו הבתים בעלי קומה אחת או שתיים, "הבית ועלייה", מדובר ב"גורד שחקים". בשביל לעשות עץ כה גבוה בין לילה אחד צריך משאבים רבים. הנחת העבודה היא שאין, ולו אדם אחד בשושן, שלא ידע מהמעשה. יש כאן מסר ציבורי שאינו משתמע לשתי פנים, מי הוא זה שמסתכל עכשיו על העיר והממלכה כולה מלמעלה...

זרש מאיצה בהמן למהר וללכת למלך עם עצתו בנחישות ובהחלטיות, להפגין ביטחון ואולי גם להפחיד אותו. היא חושבת שמחשש לשיתוף פעולה של המן עם המלכה, ייתן המלך להמן כל מה שירצה.

אִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ

בְּלִילָה הַהוּא נִדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר לְהִבְיָא אֶת סֵפֶר הַזְכֵּרֹנוֹת דְּבָרֵי הַיָּמִים וַיְהִי נִקְרָאִים לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ. כאשר המן "שמח וטוב לב" ורוקם תכניות כמעט פומביות של מלוכה, אחשוורוש אינו יכול לישון ושנתו נודדת. לפי החשבון של אחשוורוש, אם אכן אסתר הולכת לסגור "דיל" עם המן ולקשור קשר נגדו, ואם המן מתכנן לנצל זאת כדי למלוך תחתיו, עליו למצוא אנשים נאמנים שיעמדו לצידו. המלך בוחן את האפשרויות ובוחר לפנות לצלע הרביעית הקרובה ביותר לאסתר והרחוקה ביותר מהמן. זהו מרדכי. אחשוורוש מבקש כעת לגדל את מרדכי על מנת למנוע מהמן ואסתר להדיחו.

כל מוקדי הכוח בסיפור- אחשוורוש, המן וזרש, אינם מודעים למוקד הכוח הנסתר שבין אסתר למרדכי הפועל מאחורי הקלעים, מפני שאסתר יצאה לדרך עצמאית שלא בהתייעצות עם דודה. הנאמנות העמוקה של אסתר למרדכי, אף על פי שהיא עושה את הדברים בדרכה שלה, נעלמת מן העין. לכן כל אחד מבין הדמויות רוצה להיות הראשון ש"ינחית את המכה". המן מעוניין להזדרז ולהכות את מרדכי בשיתוף המלך, ומיד לשתף את אסתר בהפלת אחשוורוש. מצד שני, גם המלך עושה חשבון דומה, מזווית הפוכה. הוא מחפש דרך איך לגדל את מרדכי, אך מחכה לצעד הבא של המן. כדי לשוות לעניין מראה אלגנטי הוא מבקש לקרוא בספר הזיכרונות דברי הימים עד שהוא "מוצא" שם את מרדכי: **וַיִּמְצָא כְּתוּב אֲשֶׁר הִגִּיד מְרֻדְכִי עַל בְּגִתְנָא וְתָרַשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁמָרֵי הַסֵּף: אֲשֶׁר בִּקְשׁוּ לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ אַחְשֵׁוֹרוּשׁ.** המלך בתמימות מזויפת שואל אם נעשה למרדכי יקר וגדולה על כך, ומשרתיו עונים שלא נעשה עמו דבר. ספק אם הם אכן מבינים שאין זה מקרה שאחשוורוש נזכר בכך דווקא עכשיו. לא מעט ימים עברו מאז, אך אחשוורוש לא עשה דבר. מדוע הוא נזכר במרדכי רק כעת?

כל הלילה חושב המלך איך לעשות גדולה למרדכי, אבל הוא מחכה לצעד הבא של המן. ראש השב"כ מקבל ביפר: "המן בונה עץ גבוה חמישים אמה". המקורבים אומרים שהוא עושה זאת בשביל מרדכי. כשהמן מגיע, אחשוורוש כבר יודע על העץ ולמה הוא מיועד, למרות העובדה שחרבונה "מעדכן" אותו על כך גם מאוחר יותר.

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מִי בְּחָצֵר וְהָמֵן בָּא לְחַצֵּר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַחִיצוֹנָה לֵאמֹר לְמַלְךְ לְתִלּוֹת אֶת מְרֻדְכִי עַל הָעֵץ אֲשֶׁר הֵכִין לוֹ. אף שכלפי חוץ המן נראה כבעל בטחון עצמי, במעמקי נפשו הוא כבר יודע שבמפגש עם "נצח ישראל שלא ישקר ולא יינחם", את קברו הוא כורה, והעץ מוכן ועומד בשבילו. אמנם ליבא לפומא לא גלי, הלב מעלים את הידיעה המסותרת הזו, אך היא מציצה מבין קפלי מעשיו. במקום לבוא אל החצר הפנימית במסירות כפי שעשתה אסתר, בוחר המן "ליתר ביטחון" להמתין בזו החיצונה עד שיקבל הזמנה רשמית מהמלך. המלך מצידו שואל "מי בחצר" אם כי יש להניח שאין דרכו בכך. אולם מפני שהמלך במתח, הוא שומע כל רשרוש בחצר, ואף את בואו של המן.

וַיְבֹא הָמֵן וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ מַה לַעֲשׂוֹת בְּאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ. בשאלה ששואל אחשוורוש את המן מופיעה ההברקה הגדולה של המלך כלפי המן. אחשוורוש שואל שאלה פתוחה, והמן חושב בלבו שהמלך חפץ ביקרו של מי שהוא מפחד ממנו: **לְמִי יִחְפֹּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יָקָר יוֹתֵר מִמֶּנִּי.** כל ההכנות לבניית העץ הכניסו את המן לביטחון רב שהכול יודעים לאן הוא חותר ועוברים תהליך עיכול לקראת המלך החדש. הכול, כולל המלך. אף אחד אינו מתלונן על הרעש של הבינוי הגרנדיוזי באמצע הלילה. כולם עומדים ומשתאים, והמן מניח שגם המלך אינו ישן... כשהוא מגיע ומיד מתקבל, מתחזקת הנחתו כנכונה, והוא מתכוון להעזיז פניו. אין לו כל ספק ביקרו של מי חפץ המלך. המן חושב

שהמלך מפחד כי הוא חושש שיסגור "דיל" עם אסתר, לכן הוא מציע לסגור איתו "דיל" נגד אסתר המלכה. אכן האופציה הזאת עדיין פתוחה. אולם אחשוורוש אומר להמן שלא כדאי ללכת עם אסתר כנגדו, שהרי איך יסביר שהוא הולך עם היהודים לאחר שכבר ציווה להרגם? עדיף שילך איתו בתמורה לעלייה בדרגה וביחד הם יכריעו את אסתר. גם האפשרות הזו עדיין קיימת.

המן מציע: **אִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ יִבְיֹאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת אֲשֶׁר לְבִשׁ בּוֹ הַמֶּלֶךְ וְסוֹס אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ וְאֲשֶׁר נָתַן כְּתָר מַלְכוּת בְּרֵאשׁוֹ וְנָתַן הַלְבוּשׁ וְהַסּוֹס עַל יַד אִישׁ מִשְׂרֵי הַמֶּלֶךְ הַפְּרָתָמִים וְהַלְבִּישׁוּ אֶת הָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ וְהִרְכִּיבֵהוּ עַל הַסּוֹס בְּרוּחֹב הָעִיר וְקָרְאוּ לְפָנָיו כְּכֹה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ.** המן אומר שהוא רוצה שכולם ידעו שהוא זכה לגינוני מלכות מעם המלך, והדבר לא נעשה בהסתר אלא בפרהסיה. לבוש מלכות, סוס שרכב עליו המלך ואפילו כתר מלכות, האם יש רמז עבה מזה?? יש בכך מסר כפול, גם מעלתו שלו, אך לא פחות חשוב, שיווק פחדו של המלך והתלות הקריטית שלו בהמן. כעת הוא שווה בין שווים שהרי היה יכול לבחור ללכת עם אסתר. לדעת המן, אחשוורוש מבין שהוא נשאר מלך בזכותו, לכן עליו לקבל את הכבוד הראוי לו, כזהה למלך בעצמו.

כִּי נָפֹל תִּפּוֹל לְפָנָיו

תשובתו של המלך אחשוורוש מפתיעה את המן: **מִהָרַחֵק אֶת הַלְבוּשׁ וְאֶת הַסּוֹס כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַעֲשֵׂה כֵן לְמֹרְדֵכִי הַיְּהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ אֵל תִּפּוֹל דָּבָר מַכְל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ.** בניגוד לציפיות של המן, אחשוורוש מבחיר לו שהוא כבר "תפוס" כי סגר עסק עם מישהו אחר. כאן חל המהפך של המן מאיגרא רמא לבירא עמיקתא.

כאשר המן מלביש את מרדכי בבגדי מלכות ומובילו בכל העיר הוא מבין שעליו לגנוז את חלומו למלוכה. **וַיִּקַּח הָמֵן אֶת הַלְבוּשׁ וְאֶת הַסּוֹס וַיִּלְבֹּשׁ אֶת מֹרְדֵכִי וַיְרִכִּיבֵהוּ בְרוּחֹב הָעִיר וַיִּקְרָא לְפָנָיו כְּכֹה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ. וַיֵּשֶׁב מֹרְדֵכִי אֵל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן נִדְחַף אֶל בֵּיתוֹ אֲבָל וְחַפְצוֹ רֵאשׁ. וַיִּסְפֹּר הָמֵן לְזָרֵשׁ אֲשֶׁתוֹ וְלִכְלֵ אֲהֲבָיו אֵת כֹּל אֲשֶׁר קָרָהוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ חֲכָמָיו וְזָרֵשׁ אֲשֶׁתוֹ אִם מִזְרַע הַיְּהוּדִים מֹרְדֵכִי אֲשֶׁר הַחֲלוֹת לְנַפְל לְפָנָיו לֹא תוּכַל לוֹ כִּי נָפֹל תִּפּוֹל לְפָנָיו.** זרש מלמדת את המן את ההבדל שבין עמלק לישראל. כשהמן למעלה ומרדכי למטה, אף על פי כן "ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה", אך כשמרדכי למעלה והמן למטה - "כי נפול תיפול לפניו". הסוד הגדול הטמון בניצחון הוא שעמלק יודע את אפסותו ומבקש את אובדנו, וישראל יודעים את נצחיותם.

עוֹדֵם מְדַבְּרִים עִמּוֹ וְסָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ הִגִּיעוּ וַיִּבְהִלוּ לְהַבִּיא אֶת הָמֵן אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר עָשְׂתָה אֶסְתֵּר. וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן לְשִׁתּוֹת עִם אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר גַּם בַּיּוֹם הַשְּׂנִי בְּמִשְׁתֵּה הַיַּיִן מִה שְׂאֵלְתְךָ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְתַנְתֵּן לָךְ וּמָה בִקְשָׁתְךָ עַד חֲצֵי הַמַּלְכוּת וְתַעֲשֶׂה. בְּמִשְׁתֵּה הַשְּׂנִי הַמֶּלֶךְ מוֹטְרָד מְאוֹד וְנִיגַשׁ יִשְׂרָאֵל לַעֲנִיין. כּוֹלֵם הָרִי יוֹדְעִים בְּמָה מְדוּבָר, אֲךָ רִשְׁמִית - אֶסְתֵּר אֵינָה מְזוּהָה בְּתוֹר יְהוּדִיָּה. וְתַעֲנֵן אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְתֹאמְרִי אִם מְצִאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הַמֶּלֶךְ וְאִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב תַּנְתֵּן לִי נַפְשִׁי בְּשִׂאלְתִּי וְעַמִּי בְּבִקְשָׁתִּי כִּי נִמְכַרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי לְהַשְׁמִיד לְהַרוֹג וּלְאָבֵד וְאֵלּוֹ לְעַבְדִּים וְלִשְׁפָחוֹת נִמְכַרְנוּ הַחֲרָשְׁתִּי כִּי אֵין הָצַר שׁוֹה בְּנִזְק הַמֶּלֶךְ. גַּם בְּפַעַם הַזֹּאת אֶסְתֵּר אֵינָה נֹתֶנֶת תְּשׁוּבָה מִיִּידִית וְאֵינָה מַגְלָה אֶת מַהֲלָכֶיהָ הַטְּקִיִּים.

היא מותחת את החבל עוד ועוד, ואומרת שהדבר היחיד שהיא רוצה הוא להציל את עמה. היא אינה נוקטת צד באופן חד משמעי, ומשאירה את הכול פתוח, כביכול, גם בזמן שהמאבק בין המלך לסגנו הוכרז ברחובות העיר. מצידה המלך והמן יכולים "לירות אחד בשני" ולחסל אחד את השני. תשובתה

משאירה את אחשוורוש במצוקה ובחוסר ידיעה, והוא שואל: **מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן.** המלך שואל למי בדיוק אסתר מתכוונת, שהרי גם לבו מלאו לעשות כן ואף ידו במעל, ועדיין אסתר צריכה להבהיר את דבריה. **ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה.** אסתר מדגישה את המילים הללו כדי להבהיר שלא הייתה מצידה כל הווא אמינא לשיתוף פעולה עם המן נגד המלך. מעולם לא היה לה קשר עם המן, והיא נשארה נאמנה למלך.

המן בתגובה רוצה לצאת החוצה ולברוח כי הוא יודע שכלתה אליו הרעה- **והמן נבעת מלפני המלך והמלכה.** המן מחפש פתח מילוט, אך המלך, בהברקה כמעט אחרונה, יוצא החוצה בעצמו ומשאיר את המן לבד עם המלכה. כעת מנסה המן ניסיון אחרון לסגור "דיל" עם אסתר המלכה- **והמן עמד לבקש על נפשו מאסתר המלכה כי ראה כי כלתה אליו הרעה מאת המלך.**

המן מציע לאסתר לתת לה הכול, את המלוכה ואת בית המקדש. הכול בתמורה להצלתו ולחיסול אחשוורוש. הוא מבקש בסך הכול "מקלט מדיני".

בדיוק בשביל הרגע הזה יצא המלך החוצה, כדי שהמן יתחנן על נפשו בפני המלכה. **והמלך שב מגנת הביתן אל בית משתה הין והמן נפל על המטה אשר אסתר עליה ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית הדבר יצא מפי המלך ופני המן חפו.** כעת אחשוורוש מוכיח לכל משרתיו שהמן מבקש לחתור תחת המלך ושהוא מורד במלכות. המן מבין שזהו סופו.

כעת רק נשאר לסגור את הצלע הרביעית- היא מרדכי. חרבונה מוצא את ההזדמנות ואומר שהמן פעל נגד אסתר, נגד אחשוורוש ונגד מרדכי שדיבר טוב על המלך, לכן יש "לסגור איתו חשבון". **ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים לפני המלך גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דבר טוב על המלך עמד בבית המן גבה חמשים אמה.** ואכן, המלך מצווה לתלות את המן על העץ שהכין למרדכי: **ויאמר המלך תלהו עליו ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי... ליהודים היתה אורה ושמחה וששן ויקר.**

המהפך

הַחֶצֶר הַפְּנִימִית

מתורה שבכתב לתורה שבעל פה

ברצוננו לפרש את סיפור מגילת אסתר כמשל לתהליכים הפנימיים שהתרחשו בתקופה זו, בעת המהפך ההיסטורי מעידן תורה שבכתב לעידן התורה שבעל פה. זהו מהפך שעוברת מלכות שמים מ-"לשלוט על" ל"להתגלות בתוך"; מהשראת שכינה עלינו להשראת שכינה בקרבנו; מכפיית הר כגיגית ל"הדור קיבלוה". כל ההתנהלות של הפוליטיקה העולמית בתקופה זו תוסבר כאן כשיקוף לתהליכים הפנימיים המתרחשים בד בבד. המעבר ממלכות בלשאצר הדיקטטור למלכותו הדמוקרטית של אחשוורוש, "לעשות כרצון איש ואיש", הוא התפאורה למהפך הפנימי שיתואר להלן. יש להעיר ולומר שלעולם אין התאמה מלאה בין המשל לבין הנמשל, וכך יש להבין את היחס שבין סיפור המגילה לנמשל שנבאר כאן.

חמש הדמויות הראשיות של המגילה - אחשוורוש, ושתי, אסתר, מרדכי והמן, הן משל לדמויות הראשיות הפועלות בעת המעבר מתורה שבכתב לתורה שבעל פה. אחשוורוש מייצג את מלכו של עולם; ושתי השייכת לבית המלוכה, מייצגת את הנבואה שמשלה בכיפה אך ירדה מגדולתה לטובת תורה שבעל פה; אסתר היא כנסת ישראל אשר בכוחה בשעה זו להוליד את התורה שבעל פה; מרדכי רומז לדבקות שבין קודשא בריך הוא ושכינתיה, ואילו המן, לעומתו, מייצג את הפירוד שביניהם. אל ייפלא בעיני הקורא שוושתי, נכדתו של נבוכדנצר, שחכמינו הרבו לספר את רשעותה, מסמלת את הנבואה. גם אחשוורוש, שרבותינו אמרו שהיה ברשעותו מתחילתו ועד סופו, הוא לפי דברינו, משל למלכו של עולם. כמובן שאין הכוונה לאישיותם הפרטית ולא לטיב כוונותיהם המודעות, אלא לגוון שהם מייצגים במארג התרבות והכוחות הרוחניים שהופיעו על במת ההיסטוריה באותם הימים.

הדיוט שנעשה מלך

המחלוקת בדבר אופיו של אחשוורוש, אם הוא מלך שוטה או מלך חכם ופיקח, העומדת בבסיס המגילה, משקפת את המתח הקיים בתקופה זו בין התורה שבעל פה לתורה שבכתב. הסברת דמותו של אחשוורוש כמלך שוטה היא ביטוי להמשך תקופת הנבואה מצד דחיקת הדמות האנושית. למלך בשר ודם אין עצה ותבונה והא משמש כבובה בלבד בידי מי שמנהל ומוביל הכול. לעומת זאת, הסברת דמותו של אחשוורוש כמלך פיקח היא ביטוי לתורה שבעל פה כאשר האלוקות מתגלה מתוך התלבשות בדמות האנושית ובכוחותיה במלוא עוזם. יש עוד להוסיף ולומר שהמתח בין מלך שוטה למלך פיקח רומז גם כלפי מעלה, כביכול. המלך הוא מלכו של עולם אשר בחיצוניות נוגה בהסתר פנים תחת מסיכה של שטות וסכלות, כביכול, ואילו בפנימיות גנוזה בו כוונה וחכמה גדולה. כפי שהסברנו, כל מהלכי המגילה, הפוליטיקה, התככים והמזימות, נרקמים ומתגלגלים מנקודת המוצא הפוליטית של אחשוורוש שהיה הדיוט ונעשה מלך. כך הסברנו את מעשיו של אחשוורוש שפועל מתוך אינטרס לשמור על מלכותו. משום שהוא אינו מזרע המלוכה, עליו למצוא דרכים לקנות את לב העם. לשם כך הוא מצדד באידיאולוגיה דמוקרטית, כביכול, וטוען שהמלכות שייכת לכולם. הוא מזמין את כל העם לארמונו ומעוניין שכולם ייטלו חלק במשתה המלכותי וישתמשו באוצרות המלך. בנמשל שאנו דנים בו, הדבר רומז לתורה, היא כתרו של מלך, אשר יורדת להיות ראויה לבשר

ודם, לכן כולם נעשים שותפים בה ושייכים עמה. המלך מעוניין שכולם ייטלו חלק בכתר המלוכה וישתמשו באוצרותיו. הוא רוצה להעביר את התורה לידיים אנושיות על מנת שיתגלה שיש ה' בקרבנו. משתאות המלך אחשוורוש הם משל לכך שהקב"ה מכניס את לומדי התורה לתוך ארמון המלך, לחצר גינת ביתן המלך, כל אחד לפי דרגתו ומעלתו, ונותן להם יין מלכות- הוא התורה. "וכלים מכלים שונים" אלו הכלים של בית המקדש, של ההתגלות האלוהית.

כאשר יורדות הקדושה והתורה להמון, יש בכך צער והמילים הללו נקראות במנגינת איכה, אך צער זה הוא כמו צער הלידה. ואולי יש כאן גם צער נוסף על ריבוי הכלים והשוני שביניהם, המופיע בריבוי הדעות של תורה שבעל פה. כאשר התורה שהיא עיקר מלכות ה' בעולם, יורדת להיות שייכת לכל בני האדם, המלכות "יורדת אל העם", עד כדי שכל אחד ואחד מישראל שעוסק בתורה נעשה מלך, כמאמר חז"ל "מאי מלכי-רבנן". בצד הגלוי יש בכך נפילה- "השליך משמים ארץ תפארת ישראל", אולם בפנימיות, יש כאן העמקה גדולה, משום שעל ידי ירידה זו ניתן כוח בשכלו של כל אחד ואחד לחדש בתורה ולהורות הלכה מדעתו.

המהפך הפוליטי שהתרחש במגילה, כאשר בתחילה הדיוט כאחשוורוש נעשה מלך ולאחר מכן הוחלפה ושתי באסתר, הוא ביטוי למהפך שחל עם צמיחת תורה שבעל פה כשכל סדרי הממלכה, מלכות ה' בעולם, משתנים. כאשר המלכות יורדת ובאה אלינו, ניתנת לחכמים הרשות לקבוע במלוא התוקף מהו דבר ה' ללא צורך בנבואה. בתקופת תורה שבכתב הקב"ה אומר את דברו ואנו שומעים ושוקים, אור הנבואה מאיר ואנו מתמוססים. האדם נמס מול הגילוי האלוהי ואין לו מקום משל עצמו. אך עם צמיחת תורה שבעל פה יש לאדם מקום משלו. הרבנים הם מלכים, הדיינים- אלוהים², אין משגיחין עוד בבת קול וחכמת התורה אינה עוד בשמים אלא בקרב תלמידי החכמים³. "חכם עדיף מנביא" עד כדי שכל תלמיד חכם בישראל נקרא בשם אדון הנביאים: "משה שפיר קאמרת"⁴. המעלה של תורה שבעל פה כה עליונה עד שאפילו לנביא שאומר את דבר ה' אין מעלה מיוחדת בתוך הסנהדרין, והוא נחשב שם כקול אחד וכשווה בין שווים. ההדיוט מתחיל למשול בכיפה ונעשה מלך. בתקופת המעבר מתורה שבכתב לתורה שבעל פה לא רק סדרי הממלכה משתנים אלא כל המציאות העולמית וכל סדרי העולם. בתקופה זו מתחוללים בעולם מעברים משמעותיים- ממיתוס ללוגוס, מהינדואיזם לבודהיזם וממונרכיה לדמוקרטיה. יסודות הדמוקרטיה שהונחו בתקופה זו ביוון, תואמים את קווי היסוד של הרעיון בדבר כוחו של כל אחד ואחד. הנבואה ויצרא דעבודה זרה אינם מתבטלים רק בישראל אלא בכל העולם- ביוון, סין, פרס והודו. בד בבד גם בתוך כנסת ישראל מתחוללים שינויים- נשאלת השאלה אם חכם עדיף מנביא, לכל אחד ניתן כוח לחדש בתורה, ותורה שבעל פה עולה לגדולה.

ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה

בקשתו של אחשוורוש מוושתי לבוא לפניו במשתה על מנת "להראות העמים והשרים את יופייה", היא משל לנבואה שנמסרת מסירה גמורה בידי החכמה, ונעשית טפלה לחכמה. בית המלוכה שמלכותו נצחית ועוברת מדורי דורות, הוא ביטוי לתורה שבכתב השייכת למלכות הנצחית. ושתי היא

ב גיטין סב ע"א

ג שמות כב כז, מכילתא קפח

ד בבא מציעא נט ע"ב

ה סוכה לט ע"א

המשך המלכות הקודמת ומייצגת את הנבואה, שאף היא המשך המלכות הקודמת. אולם אחשוורוש, מלכו של עולם, מוסר את השרביט לרעותה הטובה ממנה. כלומר, התורה עוברת מהנבואה לכנסת ישראל ונמסרת בידי בשר ודם.

המלך מעוניין להראות לכל העם שהמלכה אינה באמת מורמת מעם, במובן שאין להשיגה כי היא מכונסת בארמנותיה הא-לוקיים, אלא כל עניינה הוא להופיע אצל כל אחד ואחד מישראל. הגילוי האלוקי שבתורה נעשה שייך לכל אחד ולא רק לנביאים ולבעלי מעלה. כל אחד ואחד מישראל הוא כמלך ורשאי לנהוג בתורה כבשלו, להיות שותף עם המלכה ולראות את יופייה. "כל הרוצה לבוא וללמוד יבוא וילמד".

לאחר שוושתי מסרבת לבוא כמצוות המלך, המלך שוקל מה לעשות איתה. למרות שלכאורה הוא יכול לטפל בה לבדו, הוא מתייעץ בעניינה עם משרתיו. הדבר מרמז על כך שהאחראים לדחוק כעת את רגליה של הנבואה הם החכמים. באופן תיאורטי יש למלך שלוש אפשרויות מה לעשות עם הנבואה. אפשרות אחת היא לגנוז את הנבואות ואת ספר התנ"ך עד שתתגלה לעתיד לבוא מדרגתו של משה רבנו שהיה יחד חכם ונביא¹. אפשרות זו נדחית משום שעלול להיות נתק, חלילה, בין החכמה לנבואה. אפשרות שנייה היא להשאיר את הנבואה על כנה, ולהמליך יחד איתה את החכמה.

גם אפשרות זו נדחית משום שאין שני מלכים משמשים בכתר אחד. במצב כזה החכמה תידחה בפני הנבואה העליונה והוותיקה. האפשרות השלישית היא שהנבואה לא תיגנז, אך תרד ממעמדה כמושלת בכיפה ותישאר כשורש המחיייה את החכמה. זו עצת ממוכן- להוריד את ושתי ממעמדה, לדחוק את רגליה ולסלקה מן המלכות אך לא להרגה. בנמשל- תורה שבעל פה חייבת להשריש את עצמה בקשר לתורה שבכתב. לכן היא אינה מוחקת אותה, חלילה, אלא מבססת את לימודה באמצעות מסורת, דברי קבלה ודרישת המקראות. יש בהצעה הזו מקום לעמלק להטיל את ארסו. דרשת רבותינו שממוכן שהעלה את הרעיון, הוא המן, מרמזת על כך שיש בפער שבין תורה שבעל פה למקורה שבכתב פירוד בין הדבקים וריחוק בין הדוד והרעיה. רק לעתיד, כשיופיע האור השלם של נבואה וחכמה כאחד, יהיה השם שלם והכיסא שלם, ולא ייזכר שם עמלק עוד.

להיות כל איש שֵׁר בְּבֵיתוֹ

תקופתה של אסתר היא זמן תחילת העיבור של תורה שבעל פה. אנשי כנסת הגדולה, שמרדכי נמנה עליהם, אומרים כולם אותם הדברים. אין מחלוקת ואף אין דוברים פרטיים. האחדות נובעת מהקרבה לשורש האלוקי האחד שטרם נתחלק, אף על פי שאפשרות וסיבת החלוקה כבר הופיעה, מפני שתורה נמסרה בידי החכמים, שאין פרצופיהם שווים ואין דעותיהם שוות. אסתר המופיעה בסוף תקופת הנבואה, "אסתר- סוף כל הניסים"², עדיין נמצאת בתוך כ"ד ספרים של תורה שבכתב, אך בה מתחולל המעבר והמהפך. היא נקודת ההשקה שחכמה ונבואה משמשות בה בערבוביה. לכן נחלקו רבותינו גם בשאלה אם מגילת אסתר ניתנה להיכתב כחלק מהתנ"ך.

ימי בית שני הם ימי ההיריון והינקות של תורה שבעל פה. עד חנוכה, עדיין הכול מכוסה. כמעט ואין מימרות מפי רבותינו שבאותם הימים, אנשי כנסת הגדולה, שמעון הצדיק ואנטיגונוס איש סוכו. רק בתקופת החשמונאים נולדה התורה שבעל פה ובאה לידי תחילת גילוייה, כאשר החלה המחלוקת

¹ קידושין סו ע"א

² עיין בספר אורות, זרעונים, "חכם עדיף מנביא".

ח יומא כט ע"א

בישראל בתקופת הזוגות. הגילוי המלא של התורה שבעל פה התרחש לאחר חורבן הבית השני. רוב המשניות נאמרו על ידי חכמי ישראל שחיו לאחר החורבן, ומשם והלאה התגדלה ופרחה תורה שבעל פה בריבוי פנים לאין חקר.

המשנה הראשונה הפותחת את מסכת אבות, מציינת שמבחינה היסטורית, בהשתלשלות המסירה ממשה ליהושע, לזקנים ולנביאים, כולם לא אמרו דבר. רק אנשי כנסת הגדולה שקיבלו מהם, הם שאמרו. כל זמן שאור הנבואה זורח אין אפשרות לאדם, גדול ככל שיהיה, לומר משהו מעצמו. הנביא יחזקאל אינו יכול לבוא בשם ה' - "כה אמר ה'" ואחר כך להוסיף: "גם לי יש משהו להגיד". מי שמילתו של הקב"ה על לשונו, חש, שלדעתו אין כל משמעות וערך. לכן בכל אותם מסירות, ממשה עד אנשי כנסת הגדולה, אין לנו אלא דבר ה' אשר ביד נביאיו. חורבן הבית הראשון הוא חורבן מלכות הקב"ה העליונה שהתגלתה באמצעות הנבואה. תפארת ישראל נפלה ממדרגתה על מנת להצמיח תורה מתוך האנושי ובשביל הלידה של תורה שבעל פה שהדיוט נעשה מלך.

ב"צו ושת"י" קובע המלך "להיות כל איש שורר בביתו". יש לפרש זאת שהאיש רומז לחכמה, לפעולה אנושית, והאישה לתכונת הקבלה, לנבואה. כפי שהסברנו, הנשים הן המשך שושלת בית המלוכה, לכן הושארו במלכות אחשוורוש, אך הייתה סכנה שבכל בית יהיה מרד. יש סכנה שבצילה של תקופת הבית הראשון אף אחד לא יוכל לפתוח את פיו ולהגיד דברי חכמה, לכן המלך קובע בחוק, שהנבואה תהיה משועבדת לחכמה - "להיות כל איש שורר בביתו". הדבר נכון עד כדי שאף על פי שבפסוק נאמר מפורשות: "עין תחת עין", אומרת התורה שבעל פה - "ממון". וכן הלכה למעשה.

אולם, כפי שראינו, מי שמציע הצעה זו הוא דווקא ממוכן, הוא המן, הוא עמלק המבקש להפריד בין הקב"ה והשכינה. עצתו של ממוכן היא עצה של פירוד משום שהוא מעוניין שהחכמה תשתלט על הנבואה ותעקור את הקשר שלה לשורשה האלוקי. המן כיוון לרעה, להפריד בין הדוד והרעיה, אך ה' הפכה לטובה. על ידי רעיון הפירוד ננסרה החכמה ונבנתה כדמות שלמה לעצמה, וכנסת ישראל התעטרה בתורה משלה. באותה שעה, ממוכן פועל לפי התפיסה של אחשוורוש, שהרי עדיין אינו מבקש להשמיד ולהרוג אפילו את ושת"י, את הנבואה, אלא רק לטורדה מן המלכות, מהשפעתה בעולם. לכן הוא עדיין אינו נקרא כאן "המן".

דרכו של אחשוורוש במציאת מלכה חדשה מיוחדת ומתמיהה, ומוסברת כאן כצמיחת החכמה האנושית ועימה - צמיחת תורה שבעל פה. הרמב"ם קבע בנוגע לחכמה - "שמע האמת ממי שאמרה"^ט, כלומר, יש צורך לתור ולחפש את האמת בכל מקום שנאמרה, ואין זה משנה מהו מקורה. לכן יש צורך לבקש למלך, מלכו של עולם, נערות רבות, חכמות רבות מכל רחבי הארץ. כפי שאסתר מתגדלת בבית המלך בין כל נערות הממלכה, כך חכמת תורה שבעל פה היא חכמה המתגדלת מתוך כל החכמות שבעולם. חז"ל למדו יסודות ושורשים עמוקים מחכמת העולם כגון חלוקת העולם לארבע יסודות ושימוש בניתוח ואנליזה שמקורם בחכמת יוון. מהלך גידול התורה מתוך החכמות הוא מהלך מסוכן ופעמים ישנם כישלונות בצידו, אלו הגויים שלוקחים מבנות ישראל, אולם הוא מוכרח לצמיחת החכמה האנושית.

ט הקדמה לשמונה פרקים לרמב"ם

יְהִי אֱמֵן אֶת הַדְּסָה הַיָּא אֶסְתֵּר

מרדכי הוא אנטייתזה למהלכו של אחשוורוש לפנות לדמוקרטיה ולשתף את העם במלוכה, שהרי, בדומה לוושתי, גם הוא בעל ייחוס. הוא שייך לשושלת הכבוד המלכותית, לתורה שבכתב, ושפת האם שלו היא הנבואה. אולם, הוא אינו נביא אלא רב, שלימד את ילדי שושן על קמיצת העומר¹. אף שמרדכי הוא משושלת המלוכה, שמו הפרסי מלמד על המהפך שהוא מבקש לחולל - לקשר בין השושלתיות לבין המהלך של האנושיות, בין הנבואה לחכמה. מרדכי אומן את הדסה היא אסתר, כלומר - הוא מגדל את תורה שבעל פה - "אסתר", מתוך תורה שבכתב - "הדסה", הוא שמה בלשון הקודש שקושר אותה אל העבר המפואר.

גם אסתר בעצמה עוברת את המהפך מ"הדסה" ל"אסתר", מתורה שבכתב לתורה שבעל פה. שמה "אסתר" הוא בעל כפל משמעות - מלשון הסתרה ומלשון לבנה (אסתהר). יש בכך ביטוי להסתרה שמאפשרת את היווצרות התורה שבעל פה. אין אפשרות ללידה מחודשת של הלבנה, לנסירה ובניית הרעיה, ללא תרדמה שנופלת על הגילוי האלוקי של הדוד, וללא הסתר פנים ומחשבות זדון של ממוכן העמלקי על פירוד גמור.

אסתר ניחנה ביופי והיא נושאת חן בעיני כל רואיה. זוהי מעלת חכמת התורה - "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"². אסתר נלקחת לבית המלך - "ותילקח אסתר", אך כפי שביארנו, לפי הפשט, נראה שאסתר הולכת ברצון אל המלך, בהסכמה פנימית, ורק כלפי חוץ בכפייה. יש בכך ביטוי לתורה שבעל פה שרוצה ללכת אל המלך ולהיות בעצמה אלוקית. כל כולה השתוקקות להיות מוארת באור פני מלך חיים, עד כדי שבמחלוקות שבין החכמים נאמר "אלו ואלו דברי אלוקים חיים"³.

כאן אנחנו מגיעים לחשבון מורכב ועמוק יותר. המשל כולל ארבע דמויות של גילוי אלוקי מלבד המן שכל רצונו לעקור ולהפריד. אחשוורוש וושתי מחד גיסא, ומרדכי ואסתר מאידך גיסא. בהתבוננות חדה יותר מתגלה שמערכות היחסים ביניהם הפוכות זו מזו. אמנם כל ציון "המלך" במגילה רומז למלכו של עולם, אך לאיזה גילוי אלוקי הוא מכוון? אחשוורוש הרי נתן טבעתו להמן ועמד מאחורי הגזרה. ובנמשל, גם בשמים "נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו הדור כליה"⁴. אם כן, יש כאן גילוי אלוקי, אך כזה המוליד משבר "ובורא חושך". כך גם ושתי שמשקפת את הנבואה. לא את השעות המפוארות של הנבואה היא מייצגת, כי אם את חדלונה והסתלקותה. לעומת זאת, מרדכי מבטא את הקשר הנצחי שבין הדוד והרעיה שמתחדד דווקא בשעת המשבר. אף אסתר חושפת את מעלתם של ישראל ששכינה מדברת מתוך גרום גם על ידי החכמה האנושית.

מתוך כך משתנה כל מערכת היחסים שבין האיש והאישה. בקליפה, צורת השלטון המלוכנית שוושתי מייצגת מתגלה כנוקבא, ואילו צורת השלטון הדמוקרטית של אחשוורוש מתגלה כדכורא. מלכו של עולם מתגלה באחשוורוש כמושל בכיפה שהכול בידיו, ומתגלה בוושתי כמלוכנית מדכאת שזמנה תם.

¹ מגילה טז ע"א; ויקרא רבה כח ו

² יא דברים ד ו. צריך עיון נוסף מדוע דווקא התנ"ך שהוא השורש האלוקי, התפרסם בקרב הגויים, ולא תורה שבעל פה.

³ יב עירובין יג ע"ב

האנושי עומד לעצמו כמקור הכול, כאילו אינו בטל לשורשו, ואילו הקשר לשורש מבטל ומחליש את הכוחות האנושיים ונמשל כנקבה. לעומת זאת, בכנסת ישראל ובקדושה מתגלה ההפך: מרדכי, הדוכרא, הוא המחבר והמקשר אל השורש האלוקי, והוא הנותן לנוקבא את הכוח לפעול. אחשוורוש מבטל את מעמדה של וּשְׁתִי. האנושיות שמתחדשת מתעלמת ממקורה האלוקי, וממילא מוחקת את הקשר לשורש השמימי שלא הותיר לה מקום. מרדכי מתהלך לפני בית הנשים לדעת את שלום אסתר, הוא שולח אותה להצלת כלל ישראל וסומך עליה שתעשה זאת בדרכה, באופן שפורץ את תבניות חשיבתו. הוא מבין את גודל מעמדה בשעה זו בהיסטוריה, שלעת כזאת הגיעה למלכות, מעביר לה את השרביט, רואה בה מלכה, ועושה דברה לכנוס את היהודים ולצום למענה-למענם. הגילוי האלוקי של נצח ישראל שלא ישקר ולא יינחם⁷, הוא הנותן את התוקף להולדת תורה שבעל פה, לחיי עולם שנטע בתוכנו. הוא המכתיר את רבנן כמלכים, ונותן דבריו בפיהם לנטוע שמים וליסוד ארץ⁸.

אָמַר הַנְּסִיָּה הוּא תִּכֵּן הַבְּנִין

האינטרס של מרדכי הוא לחבר בין אסתר למלך, בין כנסת ישראל לקב"ה. הוא אומר לאסתר שלא לומר מהו מוצאה, עמה ומולדתה, כי כל כוחה של תורה שבעל פה טמון בכוח שכלם של החכמים. דבר ה' מתגלה בקרבם אף יותר עמוק מהתנאי של היניקה מן הנבואה. על זו הדרך אמר החת"ם סופר שדין "שניים או חזים בטלית- יחלוקו" בהלכות נזיקין, שהן עיקר תורה שבעל פה, הוא מדאורייתא ולא מדרבנן אף על פי שאין לו שורש בתורה ואין פסוק שלומדים ממנו את העניין. לדבריו, "רחמנא אמר יחלוקו", היכן? - בליבותיהם של חכמי ישראל. חכמי ישראל מקבלים תוקף וכוח עד כדי שלא צריך פסוק מן התורה על מנת להכריע מהי ההלכה, משום שהסברה השכלית חזקה גם לבדה- "למה לי קרא? סברא היא"⁹. כוחה של תורה שבעל פה אינו רק בהבנת מה שנאמר בתורה שבכתב, אלא עיקר עומק פליאתה הוא בכך שחכמי ישראל מחדשים מדעתם, מתקנים תקנות, הפקר בית דין הפקר, ואף יש כוח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה¹⁰. לשם כך יש צורך להשיל, כביכול, את התלות בנבואה ואף את התלות בתורה שבכתב. זה ניתוק חיצוני של תורה שבעל פה כדי שתגלה את יניקתה מה' יתברך בעצמו, בלא להזדקק לתורה שבכתב, אף שהיא עמה ומולדתה. זהו ההסבר לכך שמרדכי אומר לאסתר לפעול רק מכוח עצמה בלא שום ייחוס, "אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה". כשאנו עוסקים בתורה שבעל פה, עלינו לפעול מתוך כוחותינו האנושיים ולהיות בטוחים שיש ה' בקרבנו, "חיי עולם נטע בתוכנו". רק כך נהיה מכוונים לרצונו של המלך. בדומה לכך, בעת נישואין

יג מרדכי, במלחמתו בעמלק, מתקן את חטאו של שאול, כפי שבארנו. התיקון מתבטא בעיקר בהפנמתו את דברי התוכחה של שמואל לאחר חטאו, ש"נצח ישראל לא ישקר ולא יינחם כי לא אדם הוא להינחם".

יד ישעיהו נא טז; סנהדרין צ"ט ע"א: א"ר אלכסנדר כל העוסק בתורה לשמה, משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה, שנאמר: "או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי". רב אמר כאילו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה, שנאמר: "ואשים דברי בפיך ובצל ידי כיסיתך לנטוע שמים וליסוד ארץ".

טו בבא קמא מו ע"ב

טז יבמות צ ע"א

החתן והכלה אינם מנסים למחוק את הפער שביניהם. החתן אינו מתגלה כדמות נשית והכלה אינה נדמית כדמות גברית, אלא להפך. בשביל החיבור השלם צריך כל אחד להבליט את תכונתו הייחודית שפעמים אף מנוגדת לבן הזוג. "סיטרא דקדושה שרי בפירודא וסיים בחיבורא". לכן, על מנת שאסתר תוכל להיות קשורה לגילוי אלוקות החדש של הדיוט שהופך למלך, היא חייבת להסתיר את מוצאה. מרן הרב קוק זצ"ל הרבה לבאר את צמיחת הקודש מתוך החול ועומק הגאולה שיתגלה דווקא ללא קריאת שם שמים ואף מתוך הכפירה. לדבריו, על מנת לבנות פרצוף שלם של האנושי יש צורך לנסירתו מן האלוקי, ודווקא מתוך הניתוק ייבנה הפרצוף השלם¹⁷:

אי אפשר לאדם להיפרד מדבקות האלוקית, ואי אפשר לכנסת ישראל להיפרד מצור ישעה אור ה' אלוקי ישראל. אבל אי האפשרות הזאת, ההולכת ומופיעה בכל הדורות, יש בה הכרח טבעי, שאיננו נותן מקום לבהירות הדעת לגלות את פעולתה. על כן באים ימים שתרדמה נופלת על האדם, והפרצופים ננסרים זה מזה, עד שהפירוד הגמור נעשה אפשרי, ובכללות התרדמה במקום צלע מחוברת, חיבור טבעי, גב לגב, עומדת תפארת אדם בכליל הדרה, שהבחירה השכלית מכרת לומר "זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי", והעולם מתכונן בהופעת חיים ותולדות קיימות עדי עד. האפשרויות לדבר גבוהה-גבוהה, על דבר שמד, על דבר כפירה, על דבר פירודים מוחלטים, הן תולדותיה של הנסירה, המביאה לידי ההתאחדות הגמורה, הצורית החופשית, "כמשוש חתן על כלה ישיש עליך אלוקיך". החיזיון מתגלה ביחווה של התורה אל האומה, שהחיבור הטבעי הולך ומתפרד ע"י הנסירה התרדמית, וגמר הנסירה הוא תוכן הבניין, המביא לאחדות משוכללת, ותורה חוזרת ללומדיה, וכל בניך למודי ד' ורב שלום בניך"¹⁸.

יש לחדד ולומר שהמלך של המגילה אינו המלך של תורה שבכתב אלא הוא הכוח האלוקי המבקש להתגלות כך שהאנושי יהיה אלוקי. המלך הוא ביטוי לשרש האלוקי של כוחה של כנסת ישראל לעמוד בפני עצמה. אמנם כנסת ישראל היא חלק מהקב"ה, עצם מעצמי ובשר מבשרו, אולם לאחר התרדמה היא חוזרת להיות פרצוף שלם. דווקא משום כך אפשר לראות בנסירה גם ניתוק. את הסכנה הזו מייצגת דמותו של אחשוורוש, אך התגלגלות המאורעות נועדה להביא את אורו של מרדכי שמגלה איך מתוך ההסתר, מתוך כנסת ישראל, עולה אור אלוקי¹⁹.

הסיבה לכך שאסתר אינה מגדת את עמה ומולדתה היא, כאמור, הניתוק הנצרך בין הנבואה לתורה שבעל פה לצורך צמיחתה. התנהגותה של אסתר בבית המלוכה אף היא מוסברת כחלק מאופייה המיוחד של התורה שבעל פה. כל נערה ונערה הגיעה למלך עם יופי מיוחד, כמו המחלוקות הרבות בישראל שהם עיקר תורה שבעל פה. אולם, לעומת כל הנערות, אסתר לא ביקשה דבר כי אם אשר

¹⁷ ז' ראה אורות התחייה יט

יח אורות ישראל א יג. ראה אורות התשובה יז ג: "גם מתוך החול יגלה הקדש, וגם מתוך החופש הפרוץ יבוא העול האהוב. עבותות זהב ישתרגו ויעלו גם מתוך השירה החפשנית. ותשובה מזהירה תצא גם מתוך הספרות החיצונית. זאת תהיה הפליאה העליונה של חזון הגאולה. ייגמל זה הציץ, יפרח הפרח, יבושל הפרי, וידע העולם כולו, כי רוח הקדש מדבר בכנסת ישראל בכל תנועות רוחה, וסוף הכול הוא לתשובה המביאה רפואה וגאולה לעולם".

יט בלשון פנימיות התורה ניתן לומר שאסתר, כפי שהיא כלולה במלך, היא "מלכות דאצילות" וכפי שהיא מעמידה את העולמות היא "כתר דבריאה". ואף על פי שלכאורה "מלכות דאצילות" ו"כתר דבריאה" הם אותו מקום, ההבדל ביניהם מעיד על המהפך העצום המתרחש כאשר המלך בוחר באסתר, שם כתר מלכות על ראשה וממליכה תחת ושתי.

יאמר הגי סריס המלך. הגי, שומר הנשים, הוא השליח של המלך לומר איך המלך מופיע בדעת בני האדם. הוא שומר שיהיה לכוח הנשי את מלוא ביטויו, שאינו משועבד לאף אחד, אלא רוצה רק את האמת, כדברי הרמב"ם שהבאנו- "שמע האמת ממי שאמרה". רצונה של אסתר לבוא אל המלך בלא דבר הוא ביטוי לעצמאות הגדולה הניתנת לתלמידי החכמים, אשר חושפת מעמקים שמעבר לכללים ולסגנונות מסוימים.

נוסף לכך, רצונה של אסתר לבוא בפני המלך כפי שהיא, מחדד את העמדה הנפשית של תלמידי החכמים בעת לימודם. במסכת אבות נאמר "והווי מתאבק בעפר רגליהם"², ונוהגים לפרש זאת בשני כיוונים מנוגדים. מצד אחד יש צורך להתבטל בפני תלמידי חכמים כאבק. מצד שני יש צורך בעמידה תקיפה ובמאבק על הדעה האישית, אף על פי שהיא סותרת את דבריהם, ובתנאי שאנו יודעים שאיננו מגיעים אלא לאבק שברגליהם.

וּבִקְשׁוּ לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרִשׁ

בגתן ותרש המבקשים לשלוח יד במלך אחשוורוש, באים בשליחותה של ושתי להחזיר את המלכות הישנה. לטענתם, רק מי שהוא מזרע המלוכה רשאי למלוך ואילו הדיוט אינו ראוי לכך. בנמשל שאנו מסבירים, ושתי מייצגת את הקול של אלו שרצו לבנות את הבית השני עם הנבואה לבדה. לטענתם, השכל האנושי אינו מעלה ואינו מוריד בהקשר להתגלות דבר ה'. מאוחר יותר הופיעה עמדה זו בכחות הצדוקים, הבייתוסים והשומרונים שאיימו על תורה שבעל פה וביקשו לשלוח יד בכוח האלוקי של ההתגלות בכנסת ישראל. בגתן ותרש רואים את עצמם קשורים למרדכי כי גם הוא משושלת המלוכה ויחד איתו הם רוצים להמליך את ושתי. באופן זה גם הצדוקים והבייתוסים ראו בתלמידי החכמים שותפים וניסו לכוונם ללכת בדרכם. השורש של מרדם הוא הסירוב הפנימי לקבל בפשטות את התורה שבעל פה מתוך רצון לגילוי שמימי.

הדבר מתרחש "בימים ההם", כשושתי עדיין חיה וקיימת, והנבואה אינה מסתלקת. אז באה תורה שבעל פה וכביכול מחציפה פניה לומר "למה לי קרא, סברא היא". לכן בגתן ותרש, שני סריסי המלך, קוצפים ומבקשים למרוד במלך. כדברינו, המלך אינו יכול לנהל את ענייני המדינה לבדו כי היה הדיוט, ונזקק להמשך שושלת המלוכה מדורי דורות על מנת לבסס את מלכותו, כפי שרצונה של התורה שבעל פה הוא להיות המשך הנבואה.

כפי שהסברנו, במובן הפוליטי נעשה מרדכי לשון מאזניים כשהיה צריך להכריע מי ראוי למלוך- אחשוורוש או ושתי. בנמשל שאנו מסבירים, כשהמלך הוא מלכו של עולם וושתי היא הנבואה, מרדכי הוא לשון מאזניים אמיתי. ההתלבטות של מרדכי אם ללכת עם ושתי או עם אחשוורוש היא התלבטות קשה. האם בסמכותו להכריע בין תורה שבכתב והמשכיות הנבואה להתגלות האלוקית של תורה שבעל פה? בהתגדלות התורה שבעל פה יש ממד של הפרת התורה, כדברי רבי יהודה הנשיא בבואו לערוך את המשנה בכתב- "עת לעשות לה' הפרו תורתך", לכן ההתלבטות היא קשה. מרדכי עומד בצומת ועליו להכריע לכאן או לכאן. הוא נמצא במתח ובסערת נפש כפי שחש כל תלמיד חכם כשעליו להכריע בכיוון אחר מרבותיו בשל השינויים המתרחשים במציאות.

בסופו של דבר, מכריע מרדכי, כנציגם של אנשי כנסת הגדולה וכתלמיד חכם הדבק בכוח האלוקי

של התורה שבעל פה, להעדיף את אחשוורוש על פני ושתי ומסגיר את בגתן ותרש. המודל של שושלת המלכות הישנה אינו מתאים עוד לתקופה החדשה ואילו המודל הפוליטי הדמוקרטי של אחשוורוש הגורס "לעשות כרצון איש ואיש", מתאים יותר למה שמרדכי צריך כעת, כשהנבואה נחלשת ופוסקת. מרדכי מבין שעל מנת לתקן ולקדם את הדור אי אפשר לחזור למה שהיה בעבר אלא להתקדם הלאה. מתרחש כאן מהפך עמוק. לא עוד דבר ה' על ידי הנביאים אלא בשכלם של תלמידי החכמים.

הכרעתו של מרדכי, מאנשי כנסת הגדולה, היא הכרעה גורלית שהפכה את כל ההיסטוריה על פיה. כנסת ישראל הייתה נתונה תחת איום קיומי, ואם תורה שבעל פה לא הייתה מתגדלת מתוכה, הכול היה עלול ליפול ולהתמוטט, חלילה. אומרים חז"ל: גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל, שכולן לא החזירום למוטב, ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב^{כא}.

הסרת הטבעת אינה דחיפה קלה או תקיפה לתיקון. היא מטלטלת ומאיימת על אושיות הקיום. דווקא משום כך היא פותחת שער ללידה חדשה, מפנה את המבנה הישן ומאפשרת לצמיחה חדשה ורעננה לצמוח. הנביאים דחקו בעם לתקן את מעשיהם, אך הותירו את מערכות החיים הבסיסיות בעינן. התוכחות האריכו את המצב הקיים בהנשמה חיצונית, אך הסרת הטבעת כיוונה לאפיק שימצא את הכוחות מבפנים, מתוכנו. "החזירתן למוטב", היינו, החזירה את העם לעצמיותו, לגלות את החיים הא-לוקיים בקרבו.

הַיֵּשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ אִם אֵין

לאחר שמרדכי הציל את אחשוורוש, היינו מצפים שהוא יקבל קידום אצל המלך, אך המלך מגדל דווקא את המן. כיצד ניתן להסביר זאת? בפשט הדברים הסברנו, שאחשוורוש רצה לדחוק את כוחם של מרדכי ואסתר בעלי "הדם הכחול", ואיזן את כוחם באמצעות גידולו של המן. בנמשל, אחשוורוש הוא הכוח האלוקי שנותן גיבוי לשכל האנושי, אך בד בבד מגדל כנגדו את המן, כלומר, מעורר את הספק בערך של מחשבות אנוש. בהמשך, הספק מתגבר ומגיע לכלל החלטה, שאכן, לעומת השלמות האלוקית הכול בטל ומבוטל, הבל הבלים. "להשמיד להרוג ולאבד". ניגוד זה מבטא את סערת הנפש המתחוללת בעת התגדלות תורה שבעל פה בתוכנו.

כוחו של עמלק הוא כוח הספק- "היש ה' בקרבנו אם אין". הופעת הספק משעבדת את כל הכוחות החיוביים, עוקרת ומבטלת אותם: "כל עבדי המלך כורעים ומשתחוים להמן". לעומת המן, לאחשוורוש לא צריך לכרוע ולהשתחוות כי רצונו הוא לגדל את העם ולתת לו ערך ומעלה, ולא להשפילו. בנמשל, הכוח האלוקי שאחשוורוש מייצג, רוצה שתהיה התגלות אלוקית מתוך האנושיות. לכן הוא רוצה לגדל את האנושיות ולא לבטלה. אולם, כאמור, המן הוא הספק בדבר יכולתנו להיות אלוקיים. בדומה לגר שבא בפני הלל הזקן וביקש לדעת כמה תורות יש, ולא האמין לזו שבעל פה; עמלק טוען שאם

כא מגילה יד ע"א

התורה אנושית, הרי היא חכמה ככל החכמות ואינה יכולה להיות גם אלוקית²². אחשוורוש מגדל את הספק-המן בשביל להתגונן מפני הוודאות של מרדכי היהודי שאינה תואמת לאידיאולוגיה הפלורליסטית שלו. לפי האידיאולוגיה הדמוקרטית של אחשוורוש, צריך לתת מקום לכולם: עד חצי המלכות לטענה שמייצגת אסתר, שבכלים האנושיים ניתן להמשיך אלוקות, וכן עד חצי המלכות לטענה שכנגד, שמייצג המן, שאיננו יכולים להיות אלוקיים. המן היה נראה כאידיאולוג המהפכה של המלך כשהציע לא להרוג את וּשְׁתִי, אך בסופו של דבר הסתבר שהמן הוא ההיפוך הגמור, ובעצם, הוא אויב המלך. הפלורליזם של אחשוורוש מרחיב את החכמה, מאפשר עוד גישות ועוד אמיתות ומאפשר גם את הספק של המן, אך כשהספק העמלקי מקבל מרחב מחייה, הוא הורג כל חכמה ובסופו של דבר מכלה את עצמו.

כפי שהסברנו, קיים הבדל בין אחשוורוש להמן. אחשוורוש הוא גילוי אלוקות מתוך החכמה האנושית לכן לא צריך להשתחוות לו, ואילו המן הרשע מבטל את החכמה האנושית בשם טענת השכל בעצמו, ולכן כולם כורעים ומשתחווים לו. גם מצד יחסו של מרדכי לאחשוורוש ולהמן יש הבדל. מרדכי רואה באחשוורוש בן ברית אפשרי. יש מקום לריבוי הדעות והגוונים שמתלווה לגילוי האלוקי של חיי עולם שנטע בתוכנו. לעומת זאת, המן הטוען שאין ה' בקרבנו, הוא אויב. עם הספק הנקרה בדרך אין להשלים או להתפשר, אלא יש להילחם כנגדו מלחמת חרמה. "ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה".

את הופעתו של המן לאחר שמרדכי הכריע לטובת אחשוורוש, יש להסביר כהופעת הספק דווקא כאשר ניתן כוח לשכל האנושי. לאחר שגדולי הדור שמים את נפשם ומכריעים לבחור בתורה שבעל פה, דווקא אז מתעוררת מנגד השאלה "היש ה' בקרבנו אם אין". תורה שבכתב היא בבחינת "אין" לעומתנו, ואילו תורה שבעל פה היא "יש ה' בקרבנו". במעבר שבין לבין נמצא עמלק. הוא אורב בנקודת הציר הזו והסכנה היא גדולה. הדבר דומה לבני זוג שלעיתים, דווקא לאחר אירוסיהם, מחלחל בקרבם הספק בנוגע להכרעתם. גם כאן: דווקא כשכוחה של כנסת ישראל עולה, עולה כנגדו עמלק.

חיל אילות תשמר

מטרתה של ההנהגה האלוקית שמגדלת תורה שבעל פה בקרבנו מתוך השכל האנושי, היא להוליד את התורה שבעל פה מקרב כנסת ישראל ביתר שאת וביתר עוז. המלך בעצמו מגדל גם את המן שהוא השטן של התורה הזו, על מנת לברר אותה ולהולידה. לידת התורה שבעל פה היא לידה לכתחילית משום שהחכמה היא "עובר ירך אימו" של הקב"ה. "כי אל חי בקרבכם"²³. בתקופה זו מבקשת התורה להיוולד והקושי הנלווה, המתגלה בדמותו של המן, הוא חלק ממשבר הלידה. בשעת הלידה עוברת היולדת טלטלה נוראית שנדמית כמוות. היא נשבעת שלא תלד עוד ומאיימת לומר שאין ה' בקרבה כי היא מרגישה שכל כוחות החיים שלה כלים. "כי באו בניו עד משבר וכוח אין ללידה"²⁴. אך דווקא מתוך שכל כוחות החיים כלים, נולדים ומופיעים כוחות חיים חדשים. היולדת

כב ומילה אחת על השאלה מי היא זרש. אם המן הוא הספק, זרש היא "ודאי ספק". היא שנותנת את כוח הוודאות לספק ומחזקת אותו. לכן העונש שקיבלה זרש הוא כנראה העונש הקשה ביותר במגילה, כשראתה את בניה ובעלה תלויים על העץ.

כג יהושע ג י

כד ישעיה לז ג

צריכה לסלק את חייה שלה ולמסור את נפשה עבור עוברה על מנת לחזור לנקודת השורש שממנה יופיעו חיים חדשים. הצער שנלווה ללידה, הוא חלק בלתי נפרד מן הלידה, והוא שמאפשר את היכולת לגעת בנקודת שורש החיים ולהוליד חיים חדשים. דורשים חז"ל:

"הַיְדַעְתָּ עַת לָדַת יַעֲלֵי סָלַע חֲלֵל אֵילֹת תְּנַשְׁמֵר"¹⁶ - איילה זו רחמה צר בשעה שכורעת ללדת אני מזמין לה דרקון שמכישה בבית הרחם ומתרפה ממולדה ואלמלי מקדים רגע אחד או מאחר רגע אחד מיד מתה¹⁷.

הופעת התורה שבעל פה בימי אסתר, היא כלידה הנעשית מתוך צער ומתוך הכשת הנחש, הוא המן-עמלק¹⁸. המן מבקש לכלות את ישראל משום שאין התגלות אלוקות בתוכם. מחד גיסא- כבר אין נבואה, ומאידך גיסא- עדיין אין תורה שבעל פה. זהו מצב של שמד שהמן, ככוח פנימי שנמצא בתוכנו, רק משקף בגזירתו. גזירת המן, להשמיד להרוג ולאבד, היא אותה תחושת מוות בעת הלידה. היא חלק מהחיתוך של הסתלקות הנבואה, כשהתורה שבעל פה עדיין אינה ראויה להיוולד והיא ממתינה לשעה היעודה שאין להקדימה ולא לאחריה. כמו יולדת שמצפה 'אולי אלד היום?', 'אולי הלילה?', כך חשבונות שונים מלווים את ישראל בגלות בבל- מתי יתומו שבעים שנה? מתי תבוא עת הלידה? 'ואלמלי מקדים רגע אחד או מאחר רגע אחד מיד מתה'.

התגלות מלכו של עולם בתוך הכוחות האנושיים מוכרחת לבוא מתוך התמודדות עמוקה עם השאלה "היש ה' בקרבנו אם אין?". זוהי טלטלה של כל האישיות וכל העולם הרוחני: האם מותר לי לחדש בתורה? האם אני ראוי לכך? האם דבריי נכונים? מי נתן לי את הרשות לעשות כן? ועוד ועוד ספקות וחייבוטי נפש... אי אפשר לגדל תורה שבעל פה בלי הספק הזה, שיש בו אמת גדולה. במשך כמאתיים שנה בתולדות עם ישראל, מימי אנשי כנסת הגדולה ועד תקופת הזוגות, כמעט ולא נאמר דבר על ידי חכמי ישראל. זאת משום שכאשר כל כובד האחריות היה מוטל על כתפיהם, הם היו אחוזים שיתוק, כביכול. אולם, ספק זה הוא כאותו נחש שמכיש את האיילה ומיילדה. דווקא הטלטלה הזו היא בעצמה גורמת לכך שבסופו של דבר תתפרץ תורה שבעל פה בכל תוקפה. המן הרשע מתגדל על ידי המלך בעצמו מפני שמציאותו היא לכתחילה, והוא זה שבסופו של דבר מוליד את הבהירות והוודאות שוודאי יש ה' בקרבנו!

!הַחֲכָמָה מֵאֵין תְּמַצָּא

עמלק מופיע בכל הצמתים המשמעותיים בתולדות עם ישראל: לפני קבלת התורה, לפני בית שני ולפני הכניסה לארץ בימי ראשית צמיחת גאולתנו. המן הוא שורש היראות והזעזועים שמקדימים את קבלת התורה - "הדור קיבלוה בימי אחשוורוש". הוא מופיע דווקא לאחר שמתגלה בקרב חכמי תורה שבעל פה אומץ למצוא בתוכם את דבר ה', לומר אותו ולהכריע לפיו. אז גם מופיע פחד גדול שמא לא כיוונו דבריהם כדון. הפחד והספק טוענים שכיוון שהחכמה אינה אלוקית, אולי אין כל טעם להגיד בכלל משהו. אולם, דווקא ההתמודדות עם המן-עמלק היא שמאפשרת לקבל תורה ולעלות למדרגה הבאה. בכל דור ודור צריכים חכמי התורה שבעל פה לאזור אומץ כנגד הפחד והספק בכוחם

כה איוב לט א

כו בבא בתרא טז ע"ב

כז לפי דברי חז"ל במסכת יומא כט ע"א, נמשלה אסתר ל'איילת השחר' שרחמה צר.

לחדש בתורה. כדי להיות תלמיד חכם לא מספיק להיות "בור סוד שאינו מאבד טיפה", אלא יש גם צורך לנבוע ולחדש בתורה כמעין המתגבר. כאשר תלמיד חכם מחדש בתורה, מיד הוא נכנס לכלל של "אשרי אדם מפחד תמיד" – על דברי תורה^כ. הפחד הוא זה שמגדל את האנושיות לאלוקות "ופחד ורחב לבבך"^{כט}. "כל שיראתו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת"^ל, משום שיראת שמים היא הבסיס הראוי לחכמה, ועל ידה מתגדלת החכמה.

המתח שבין היראה לחכמה אשר מתהפך בהמשך לוודאות וביטחון בהכרעה האמיתית, הוא דרך צמיחת התורה והבשלת פרייה. במשתה שעורכת אסתר למלך והמן, היא מזמנת יחד את היראה והספק עם נתינת השרביט לחכמה האנושית, ומולידה את התורה מקרבנו. היראה השלילית, המצמיחה, מוכרעת ומסתלקת, המן נתלה על העץ, אך דקירתה וארסה הם-הם המולידים את מלכות החכמים בכל תפארתה וודאותה האלוקית. המן הוא החושך שבין אור לאור. הוא היראה המשתקת שמופיעה בשעת הלידה, בעת המעבר בחושך שקודם לאור ומבקש למנוע ממנו מלהופיע. יראה זו, גם אם היא נצרכת לשעתה, היא בטלה עולמית כשמבשיל הפרי. הספק אם יש ה' בקרבנו, והיראה אם שם ה' אמיתי בקרבנו, הם שמגדלים אותנו עד שיהא שם שמים אמיתי בקרבנו על ידי מחיית הספק הזה. לעומת זאת, יראת שמים בקדושה היא נצחית וקיימת תמיד, והיא באה לידי ביטוי ביכולת להיות פתוח לאלוקות שתגדל את החכמה. "ופחד ורחב לבבך".

הספק הוא הביטוי המדויק לאנושיות שלנו. לכן הקב"ה רוצה שגם אם יש ספק, בכל זאת נכריע. ומה שנכריע- הוא הוודאי. אפילו אם בשמים יגידו ההפך, ההלכה נקבעת לפי דעת תלמידי החכמים. אכן זהו "פחד אלוקים" לומר הפוך מהשמים, אך אם אדם יישאר בספק, אין בכך שום חכמה ואף לא יראת שמים- "אם אין חכמה אין יראה"^{לא}. ההכרעה, גם ההפך מהשמים, היא ההלכה, משום שבאמת יש ה' בקרבנו. כפי שהנחש פותח את רחמה של האיילה, כך הספק פותח את האנושי לדעת שההכרעה היא למעלה ממידותיו, "עד דלא ידע", שבאמת איננו יודעים, ובכל זאת, זהו רצון ה'. הניצחון על עמלק הוא הידיעה שאכן התורה שצומחת מתוכנו היא אנושית, אך בניגוד לטענתו של המן, היא גם אלוקית.

אנו מבקשים למחות את המן, אך לא מוחקים את שמו מהמגילה, משום שבלי הנחש לא תהיה לידה. "ארור הנחש" ו"ברוכה האיילה", ושניהם יחד שותפים בלידה. לידה זו אינה לידה חד פעמית, אלא היא מתרחשת בכל עת ובכל שעה. מצוות מחיית עמלק, שיש הנוהגים לאומרה בכל יום, מלמדת שה"אין" של עמלק שנמחה, הוא השורש לכל הזכירות האחרות. רק כאשר מולידים באמצעותו תורה שבעל פה, אז הוא נעשה חלק מהתהליך, וסופו לבוא לידי תיקון^{לב}.

כח משלי כח יד; ברכות ס ע"א

כט בפיט "שושנת יעקב" נקראת זרש – "אשת מפחיד", אם כן, המן מכונה "מפחיד". הוא הפחד שמלווה את הלידה ומתהפך לשמחה בילד שנולד.

ל אבות ג ט

לא אבות ג יז

לב מידות הראי"ה אהבה ו: "ואפילו עמלק אינו נמחה כי אם מתחת השמים. אבל על ידי הזיכוכ מתעלה הוא לשורש הטוב אשר הוא מעל לשמים"... והש"ל"ה הקדוש במסכת מגילה פרק תורה אור אות י"ד כתב: "...ולכן צריך לומר ברוך המן.. צריך לאומרו שלא בכוונה אחר שהוא שיכור וכבר יצא מדעתו, שאם יהיה בכוונה, חס ושלום, יאיר גם לקליפה".

קול חַתָּן וְקול כֵּלָה

לאחר כל זאת, בפורים לא נולדה אלא תורה שבעל פה לבדה. חכמה ללא נבואה. אך אין זה החזון האחרון, ולא היעד השלם. לעומת בית ראשון שכולו "קול חתן", ימי הבית השני הם ימים שבהם נשמע קולה של הכלה והיא מקבלת דמות משל עצמה. לא בזה ולא בזה נבנה בניין שלם, וטרם נתאחדו בשלמות הדוד והרעיה. ימי הבית השלישי שאנו עומדים בפתחם, ישמיעו את ההרמוניה שבין השניים, נבואה וחכמה כאחד בכל תוקפם ותפארתם- "עוד יישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים... קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה".

